

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΝΕΡΓΕΙΑ: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ, ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΚΑΤΑΡΑΣ ΤΩΝ
ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΛΛΑΝΔΙΚΗΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ
ΤΗΣ ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ»**

ΟΛΥΜΠΙΑ ΛΕΤΣΙΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΡΟΥΚΑΝΑΣ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, 2019

Η Ολυμπία Λέτσιου βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώση ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου κ Ρουκανά Σπυρίδων για τη βοήθεια που μου προσέφερε στη συγγραφή της εργασίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η κατάρα των πόρων, όπως και η Ολλανδική ασθένεια, αποτελούν φαινόμενα με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, όσον αφορά την επιστήμη της οικονομίας. Η διαθεσιμότητα σε φυσικούς πόρους, ενδεχομένως να μην επιφέρει σε όλες τις χώρες, όπου παρατηρείται, ανάπτυξη. Για την εξαγωγή συμπερασμάτων, διερευνήθηκε η ύπαρξη του φαινομένου της κατάρας των πόρων σε δύο περιπτώσεις χωρών, τη Βενεζουέλα και τη Νιγηρία. Η μελέτη αυτή πραγματοποιείται υπό το πρίσμα του οικονομικού εθνικισμού της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας, ενώ αναλύονται θεμελιώδη μακροοικονομικά μεγέθη και γενικά οικονομικά στοιχεία σε κάθε περίπτωση. Από την ανάλυση προκύπτει, πως και στις δύο περιπτώσεις επιβεβαιώνεται η ύπαρξη της κατάρας των πόρων, ενώ παράλληλα παρατηρούνται οι επιπτώσεις της Ολλανδικής ασθένειας.

Λέξεις – Κλειδιά: Κατάρα των Πόρων, Ολλανδική Ασθένεια, Βενεζουέλα, Νιγηρία

ABSTRACT

The resources curse, as well as the Dutch disease, depicts issues of great importance, concerning the science of economics. Abundance in natural resources could potentially, not bring growth as expected, in cases of countries in which it might be observed. In order to make concluding remarks, research was required in order to confirm the existence of the resource curse. This research was applied in two separate cases of countries, Venezuela and Nigeria. This research is observed through the spectrum of economical nationalism of International Political Economics, as fundamental macroeconomic measures and general economic elements are analyzed in each case. Through the analysis, it is evident that in both cases the existence of the resource curse, as well as the Dutch disease, is confirmed.

Key – Words: Resource Curse, Dutch Disease, Venezuela, Nigeria

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	v
ABSTRACT	vi
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΠΙΝΑΚΩΝ – ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ	ix
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΩΝ.....	x
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	1
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο Η ΚΑΤΑΡΑ ΤΩΝ ΠΟΡΩΝ	2
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
2.2 ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	2
2.3 ΚΥΡΙΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ ΣΤΗΝ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	4
2.4 ΚΥΡΙΑΡΧΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.	4
2.5 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΡΑΣ ΤΩΝ ΠΟΡΩΝ	6
2.6 Η ΚΑΤΟΧΗ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΩΣ ΚΑΤΑΡΑ.....	9
2.7 Η ΚΑΤΟΧΗ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΩΣ ΕΥΛΟΓΙΑ.....	12
2.8 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο Η ΑΓΟΡΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ	15
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	15
3.2 ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ	15
3.3 ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ ΚΑΙ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ	17
3.4 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ ΤΟΥ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ	18
3.5 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ ΤΟΥ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ	23
3.6 ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΑΓΟΡΑΣ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ	25
3.7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑΣ.....	34
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	34
4.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΗΣ ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑΣ	34
4.3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΘΕΜΕΛΙΑΚΩΝ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑΣ	36
4.4 ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΕΝΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ	38
4.5 Η ΟΛΛΑΝΔΙΚΗ ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑΣ.....	42
4.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ.....	46
5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	46
5.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ	46

5.3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΘΕΜΕΛΙΑΚΩΝ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ	48
5.4 ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΕΝΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ	49
5.5 Η ΟΛΛΑΝΔΙΚΗ ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ	51
5.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	54
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	56
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	57
Ξενόγλωσση	57
Ελληνική	62

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΠΙΝΑΚΩΝ – ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Πίνακες	Αρ. σελ.	Γραφήματα	Αρ. σελ.
1: Παγκόσμια ζήτηση πετρελαίου για την περίοδο 2015-2021, (εκατομμύρια βαρέλια την ημέρα)	28	1: Μελέτη ΑΕΠ για την περίοδο 1965-1998	8
2: Οι τιμές του αργού πετρελαίου από το 2014 ως 2030	30	2: Η ιστορία των τιμών του πετρελαίου.	22
3: Θεμελιώδη Μακροοικονομικά Μεγέθη της οικονομίας της Βενεζουέλας, 2004-2016	38	3: Παγκόσμια αποδεδειγμένα αποθέματα αργού πετρελαίου	24
4: Γενικά οικονομικά στοιχεία της οικονομίας της Βενεζουέλας	40	4: Αποδεδειγμένα αποθέματα αργού πετρελαίου των μελών του ΟΠΕΚ	25
5: Θεμελιώδη Μακροοικονομικά Μεγέθη της οικονομίας της Νιγηρίας, 2004-2016	49	5: Ζήτηση ενέργειας ανά τύπο καυσίμου, 2014 – 2040	26
6: Γενικά οικονομικά στοιχεία της οικονομίας της Νιγηρίας	51	6: Ζήτηση πετρελαίου ανά γεωγραφικές περιοχές	27
		7: Παγκόσμια παραγωγική ικανότητα	29
		8: Παγκόσμια παραγωγική ικανότητα 2015-2021	29
		9: Πρόβλεψη της τιμής του πετρελαίου από την Παγκόσμια Τράπεζα	30
		10: Πρόβλεψη της τιμής του πετρελαίου από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο	31
		11: Πρόβλεψη της τιμής του πετρελαίου από το EIU	32
		12: Τιμή βαρελιού WTI	41
		13: Συσχέτιση ανάπτυξης ΑΕΠ και πετρελαίου	41
		14: Οικονομική Ανάπτυξη των 15 μεγαλύτερων χωρών εξαγωγής πετρελαίου	42
		15: Μέσος Μηνιαίος Μισθός στην Βενεζουέλα	43
		16: Δείκτης Ανταγωνιστικότητας	44
		17: Δείκτης Ανταγωνιστικότητας	52

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΩΝ

Α.Ε.Π.	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
Δ.Ν.Τ.	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
Δ.Π.Ο	Διεθνής Πολιτική Οικονομία
Ο.Ο.Σ.Α.	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας & Ανάπτυξης
ΟΠΕΚ	Οργανισμός Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών
Ε.Ι.Υ.	Economist Intelligence Unit
Ι.Ε.Α.	International Energy Agency
Ν.Γ.Λs.	National Gas Liquids

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της διπλωματικής εργασίας είναι να μελετηθεί και να αναλυθεί η θεωρία που ερμηνεύει το φαινόμενο της κατάρτας των πόρων και της σύνδεσης του, με την Ολλανδική Ασθένεια, στο πεδίο της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας. Στόχος της εργασίας είναι να παρουσιαστεί το αντίκτυπο που έχει η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων στην ανάπτυξη ή υπανάπτυξη στις υπό μελέτη χώρες, Βενεζουέλα και Νιγηρία.

Η μελέτη της επίδρασης καθώς και η επαλήθευση του φαινομένου στις παραπάνω χώρες θα γίνει με την ανάλυση μακροοικονομικών μεγεθών. Η μεθοδολογία της εργασίας βασίζεται στην έρευνα και στην κριτική ανάλυση, η οποία θα γίνει κυρίως με βιβλιογραφική ανασκόπηση. Η αναζήτηση στοιχείων και ανεύρεση μακροοικονομικών μεγεθών θα πραγματοποιηθεί επίσης, μέσω επιστημονικών περιοδικών και έγκυρων ηλεκτρονικών πηγών που θα συμβάλλουν στην ολοκλήρωση μιας τεκμηριωμένης εργασίας.

Η δομή που θα ακολουθηθεί βασίζεται στην ιστορική αναδρομή του φαινομένου και της μακροοικονομικής πορείας της οικονομίας των δύο χωρών, παραθέτοντας στοιχεία του παρελθόντος, στην τρέχουσα περίοδο καθώς και τις πολιτικές που ακολούθησαν οι δύο χώρες, έτσι ώστε μέσω της σωστής αξιοποίησης των φυσικών πόρων να μπορέσουν να επιτύχουν το βέλτιστο, καταλήγοντας, στο αν επιβεβαιώνεται η ύπαρξη της κατάρτας των πόρων και της Ολλανδικής Ασθένειας.

Επιδίωξη της διπλωματικής εργασίας είναι η συνεισφορά στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο μέσω της όσο το δυνατόν καλύτερης περιγραφής, ανάλυσης και ερμηνείας του κατά πόσο ο πλούτος των φυσικών πόρων επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη ενός κράτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^Ο Η ΚΑΤΑΡΑ ΤΩΝ ΠΟΡΩΝ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο παρόν κεφάλαιο θα μελετηθεί η Διεθνής Πολιτική Οικονομία, ο ορισμός της αλλά και το ποιοι είναι οι κύριοι δρώντες της ΔΠΟ καθώς και τις κυριότερες θεωρητικές προσεγγίσεις της. Στην συνέχεια θα αναλυθεί το φαινόμενο της κατάρας των πόρων υπό το πρίσμα της διεθνούς πολιτικής οικονομίας καθώς και οι επιδράσεις του φαινομένου για τις χώρες που διαθέτουν πλούσιους φυσικούς πόρους. Στην αρχή του κεφαλαίου δίνεται ο ορισμός της κατάρας των πόρων ενώ, εν συνεχεία θα παρουσιαστεί αν η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων αποτελεί ευλογία ή κατάρρα για μία χώρα, μελετώντας φαινόμενα που την επηρεάζουν, όπως η ολλανδική ασθένεια, η αντιστάθμιση επενδύσεων, το ανθρώπινο κεφάλαιο, η μεταβλητότητα των τιμών και οι εμφύλιοι πόλεμοι.

2.2 ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η ΔΠΟ μελετά τις διεθνείς οικονομικές και πολιτικές σχέσεις με την χρήση διεπιστημονικών αναλυτικών εργαλείων και θεωρητικών προσεγγίσεων. Δηλαδή συνδέει ζητήματα πολιτικής και οικονομίας, εγχώριας και διεθνούς. Στόχος της ΔΠΟ είναι να αναλύσει την αλληλεπίδραση της οικονομίας με την πολιτική στις διεθνείς υποθέσεις των κρατών-εθνών και των διεθνών οργανισμών στην αγορά (Μανώλη και Μαρής, 2015). Δηλαδή, είναι δυνατόν να οριστεί η Διεθνής Πολιτική Οικονομία ως η μελέτη των διεθνών προβλημάτων και θεμάτων τα οποία δεν μπορούν να αναλυθούν μόνο μέσα από το πρίσμα ενός μόνο επιστημονικού αντικειμένου, για παράδειγμα κοινωνιολογία, οικονομική, πολιτική επιστήμη ή την ανάλυση μέσα από ένα συγκεκριμένο επίπεδο ανάλυσης, για παράδειγμα άτομο, κράτος, διεθνές σύστημα. Η ΔΠΟ δεν αντικαθιστά τις επιμέρους επιστημονικές εξειδικεύσεις αλλά αντίθετα τις ολοκληρώνει (Αργείτης, 2012).

Στη συνέχεια παρατίθενται ορισμένοι εκ των ορισμών της Πολιτικής Οικονομίας:

- Σύμφωνα με τον Robert Gilpin, η πολιτική οικονομία είναι η παράλληλη ύπαρξη και η αμοιβαία διάδραση «κράτους» και «αγοράς» (Gilpin, 2000).
- Η ΔΠΟ είναι εκείνος ο κλάδος των διεθνών σχέσεων που ερευνά τα αίτια και τα αποτελέσματα της αλληλεπίδρασης μεταξύ πολιτικής και οικονομίας σε

ένα περιβάλλον υψηλού βαθμού αλληλεξάρτησης, όπου τα εθνικά σύνορα δεν έχουν πια τόσο μεγάλη σημασία (Στυλιανού & Τσαρδανίδης, 2006).

- Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία είναι «η αλληλεπίδραση της αγοράς και ισχυρών παραγόντων, όπως είναι τα κράτη, οι πολυεθνικές εταιρείες και οι διεθνείς οργανισμοί» (Gilpin, 2007).
- Σύμφωνα με τον Ravenhill (2014), η ΔΠΟ ορίζεται καλύτερα ως γνωστικό αντικείμενο παρά ως μεθοδολογία ή θεωρία. Αν και η έρευνα της ΔΠΟ πήρε πολλές κατευθύνσεις κατά την περίοδο που αναπτύχθηκε, κάποια από τα θέματα που κυριάρχησαν στην ατζέντα της: το διεθνές εμπόριο, ο διεθνής χρηματοοικονομικός τομέας, και η ανάπτυξη, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, το πρόβλημα της διεθνούς συνεργασίας υπό συνθήκες αναρχίας, και η παγκοσμιοποίηση (Ravenhill, 2014).

Παρατηρούμε ότι ο ορισμός της ΔΠΟ δίνει ίση σημασία στην πολιτική, κοινωνική και οικονομική διάσταση των διεθνών φαινομένων και ότι η ΔΠΟ είναι ένα διεπιστημονικό πεδίο με βασικό σκοπό μελέτης την αλληλεπίδραση ανάμεσα στο κράτος και την παγκόσμια οικονομία αλλά και στο εγχώριο και στο διεθνές. Η ΔΠΟ επικεντρώνεται στο πώς αλληλεπιδρά το κράτος (πολιτική) με την αγορά (οικονομία), μέσα στο διεθνές σύστημα, όπου η αλληλεπίδραση των δύο αυτών σημαντικών θεσμών δημιουργεί εντάσεις και συγκρούσεις, οι οποίες συνήθως οφείλονται στα διαφορετικά συμφέροντα τους και στις διαφορετικές αξίες τους, αποτελεσματικότητα - δικαιοσύνη. Επίσης οφείλονται και στα διαφορετικά μέσα που χρησιμοποιούν, αποκεντρωμένο ιδιωτικό μηχανισμό - συλλογική δράση και δύναμη, αλλά και στους διαφορετικούς στόχους που έχουν (Αργεΐτης, 2012).

Τρεις είναι οι θεμελιώδεις αρχές της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας, σύμφωνα με τον Underhill (Underhill, 2000):

- i. Το πολιτικό και οικονομικό πεδίο δεν μπορούν να διαχωριστούν και όταν αυτό συμβαίνει για αναλυτικούς σκοπούς εμπεριέχει ρίσκο.
- ii. Η πολιτική αλληλεπίδραση είναι από τα βασικά εργαλεία με τα οποία οι οικονομικές δομές της αγοράς διαμορφώνονται και στη συνέχεια μετασχηματίζονται.
- iii. Υφίσταται μια στενή σχέση ανάμεσα στο εγχώριο και το διεθνές πεδίο ανάλυσης, τα οποία δεν μπορούν να διαχωριστούν σημαντικά μεταξύ τους.

2.3 ΚΥΡΙΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ ΣΤΗΝ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Μεγάλο μέρος την ΔΠΟ επικεντρώνεται στην αλληλεπίδραση ανάμεσα σε 3 κοινωνικούς θεσμούς, το κράτος, την αγορά και τους διεθνούς οργανισμούς. Έτσι οι κύριοι δρώντες σύμφωνα με την ΔΠΟ είναι (Αργεΐτης, 2012):

- 1) Το κράτος
- 2) Η αγορά
- 3) Οι διεθνείς οργανισμοί

Βέβαια, οι δρώντες αυτοί που καθορίζουν το διεθνές οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον διαφοροποιούνται σε μεγάλο βαθμό ανάλογα με την προσέγγιση που υιοθετείται από τον κάθε ερευνητή. Όμως τα σύνορα αυτών των θεσμών δεν είναι ευδιάκριτα. Έτσι, λόγω αυτών των διαφορετικών βασικών αξιών των κρατών, αγορών και διεθνών οργανισμών και λόγω των διαφορετικών τρόπων λειτουργίας τους δημιουργούνται εντάσεις και συγκρούσεις εντός και μεταξύ των κρατών. Τα κράτη, οι αγορές και οι διεθνείς οργανισμοί έχουν διαφορετικούς στόχους, διαφορετικά μέσα και αντανακλούν διαφορετικές αξίες (Αργεΐτης, 2012). Όπως για παράδειγμα την ασφάλεια, την αποτελεσματικότητα και την διατήρηση των παραδόσεων, τις αποκεντρωμένες αγορές και τις εθελοντικές διαπραγματεύσεις αντί για συλλογικές επιλογές. Εκτός από τους τρεις αυτούς κύριους δρώντες, υπάρχουν και άλλοι που συμπεριλαμβάνονται στο πεδίο της ΔΠΟ, όπως οι πολυεθνικές εταιρείες, η κοινωνία πολιτών, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις.

2.4 ΚΥΡΙΑΡΧΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η ΔΠΟ αποτελείται από τρεις κυρίαρχες προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται ούτως ώστε να ερμηνευτούν τα στοιχεία που διατίθενται ενώ η επιλογή της θεωρητικής προσέγγισης, θα οδηγήσει στο ποια στοιχεία θα χρησιμοποιηθούν καθώς και στην αξιολόγηση των στοιχείων αυτών (Μανώλη και Μαρής, 2015).

Οι τρεις βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις της ΔΠΟ είναι (Αργεΐτης, 2012):

1. ο *Φιλελευθερισμός* που κατανοεί και προσεγγίζει την ΔΠΟ με όρους ατομικών συμφερόντων και συνδέεται με το σύστημα της αγοράς. Στην φιλελεύθερη προσέγγιση το κράτος θεωρείται ένας σημαντικός αλλά όχι ο κυρίαρχος δρών του

διεθνούς συστήματος. Ζήτημα ασφάλειας στον φιλελευθερισμό δεν έχουν κυρίαρχο ρόλο όπως για παράδειγμα έχουν τα ζητήματα πολιτικής οικονομίας (Μανώλη και Μαρής, 2015).

2. ο *Μερκαντισμός* ή ο *Ρεαλισμός* ή ο *Οικονομικός Εθνικισμός* ο οποίος προσεγγίζει τη ΔΠΟ με όρους εθνικού συμφέροντος και είναι συνδεδεμένος άμεσα με την πολιτική φιλοσοφία του ρεαλισμού. Δηλαδή, τα κράτη είναι οι κύριοι δρώντες στο άναρχο διεθνές σύστημα και δεν μπορούν να εμπιστευθούν άλλα κράτη ή διεθνείς οργανισμούς. Δηλαδή τα κράτη είναι οι κύριοι δρώντες του διεθνούς πολιτικού και οικονομικού συστήματος (Αργείτης, 2012).

3. η *Διαρθρωτική Προσέγγιση* και η *Μαρξιστική* οι οποίες αναλύουν τη ΔΠΟ με όρους ταξικών συμφερόντων. Σε αυτή την προσέγγιση κεντρική θέση δεν έχουν τα κράτη αλλά οι κοινωνικές τάξεις.

Από ιστορική σκοπιά ο οικονομικός εθνικισμός είναι η σημαντικότερη προσέγγιση της ΔΠΟ ενώ ως έννοια είναι η παλαιότερη και υποστηρίζει πως η πολιτική προπορεύεται της οικονομίας, δηλαδή η αγορά θα πρέπει να υποτάσσεται στην προαγωγή των συμφερόντων του κράτους (Μανώλη και Μαρής, 2015). Κεντρική ιδέα του οικονομικού φιλελευθερισμού είναι ότι το κυριότερο πρόβλημα είναι η ασφάλεια. Η αγορά και το κράτος θα πρέπει να εξετάζονται στο πλαίσιο της ασφάλειας καθώς το διεθνές σύστημα είναι άναρχο και ανταγωνιστικό. Σύμφωνα με το Robert Gilpin, η άναρχη φύση του συστήματος συνίσταται στην απουσία υψηλότερης αρχής πέραν του κράτους στην διαδικασία διάπλασης του διεθνούς πολιτικού και οικονομικού περιβάλλοντος (Gilpin, 2007). Τα συμφέροντα των ισχυρότερων κρατών είναι αυτά που αντανακλώνται στο διεθνές πολιτικό και οικονομικό σύστημα, όπου το κάθε κράτος προσπαθεί να εξυπηρετήσει τα δικά του εθνικά συμφέροντα ανάλογα με την ισχύ που κατέχει το κάθε κράτος μέσα σε αυτό το άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα (Roukanas & Diamantis, 2014).

Οι προσεγγίσεις αυτές, έχουν υποστεί αλληλεπιδράσεις και με την πάροδο του χρόνου, έχουν αλληλοεπηρεαστεί με αποτέλεσμα τα μεταξύ τους όρια μερικές φορές να μην είναι τόσο διακριτά. Επίσης, οι τρεις αυτές προσεγγίσεις δεν αντιμετωπίζουν επαρκώς κάποια νεότερα ζητήματα της ΔΠΟ, όπως ζητήματα σχετικά με το περιβάλλον, το φύλο, την τεχνολογία, την μετανάστευση (Krasner, 1994). Παρ'όλα αυτά καμία νεότερη προσέγγιση δεν έχει αμφισβητήσει τις παραδοσιακές

προσεγγίσεις της ΔΠΟ σε σχέση με την σημασία των ερμηνειών τους. Για την καλύτερη ανάλυση αυτών των προσεγγίσεων συνήθως γίνεται ανάλυση σε συνδιασμό με τα παρακάτω ερωτήματα (Ιορδανίδης, 2016):

- Ποιος είναι ο ρόλος των εγχώριων εθνικών δρώντων
- Ποια η φύση και ο σκοπός των διεθνών οικονομικών σχέσεων
- Ποια η σχέση μεταξύ πολιτικής και οικονομίας
- Ποιες είναι οι αιτίες και οι συνέπειες της παγκοσμιοποίησης.

2.5 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΡΑΣ ΤΩΝ ΠΟΡΩΝ

Η κατάρα των πόρων, σύμφωνα με τον Michael Ross, επίσης γνωστή ως “το παράδοξο της αφθονίας”, αναφέρεται στο παράδοξο ότι χώρες με άφθονο πλούτο φυσικών πόρων, όπως μέταλλα, καύσιμα, πετρέλαιο, φυσικό αέριο, τείνουν να αναπτύσσονται πιο αργά, έχοντας μικρότερη οικονομική ανάπτυξη, λιγότερο δημοκρατικά καθεστάτα και χειρότερη ανάπτυξη από ότι χώρες φτωχές, σε φυσικό πλούτο (Ross, 2015). Αυτό συμβαίνει για πολλούς και διάφορους λόγους, για τους οποίους έχει πραγματοποιηθεί πλήθος ερευνών. Οι περισσότεροι ερευνητές πιστεύουν πως η κατάρα των πόρων δεν είναι ούτε απόλυτη ούτε αναπόφευκτη, αλλά επηρεάζει ορισμένες χώρες υπό ορισμένες προϋποθέσεις.

Η ιδέα ότι οι φυσικοί πόροι μπορεί να είναι για μια χώρα περισσότερο οικονομική κατάρα παρά ευλογία εμφανίζεται στις δεκαετίες του 1950 και του 1960. Ο όρος "κατάρα των πόρων" χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Richard Auty το 1993, σκοπός του οποίου ήταν να περιγράψει γιατί χώρες πλούσιες σε ορυκτούς πόρους, παρουσίαζαν αδυναμία στο να χρησιμοποιήσουν αυτόν τον πλούτο για να ενισχύσουν τις οικονομίες τους, καθώς και πως οι χώρες αυτές είχαν μικρότερη οικονομική ανάπτυξη συγκριτικά με τις χώρες που είναι φτωχές σε φυσικούς πόρους (Sachs & Warner, 1995).

Διάφορες μελέτες, είτε οικονομικές είτε πολιτικές, έχουν προσφέρει μεγάλο εύρος εξηγήσεων όσον αφορά τον τρόπο, τις αιτίες και τον χρόνο κατά τον οποίο οι φυσικοί πόροι θα λειτουργήσουν ως κατάρα και πότε ως ευλογία αντίστοιχα. Από το εύρος των οικονομικών ερευνών ξεχωρίζει ιδιαίτερα αυτή του Nankani (1979), ο οποίος σημείωσε ότι ο αναπτυσσόμενος κόσμος πρωταγωνιστεί στις εξαγωγές σκληρών ορυκτών πετρωμάτων και έχει ποσοστό αύξησης του κατά κεφαλήν Α.Ε.Π.

(Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν) 1,9%, στο μισό από το ποσοστό των χωρών που δεν έχουν ορυκτά. Οι Sachs και Warner (1995) παρατήρησαν ότι οι χώρες με αυξημένο ποσοστό στις εξαγωγές φυσικών πόρων είχαν δυσανάλογα ποσοστά αύξησης του Α.Ε.Π.. Επίσης, η Παγκόσμια Τράπεζα εξέτασε και διαπίστωσε πως οι χώρες που εξαγωγήν πετρέλαιο και ορυκτά παρουσιάζουν χειρότερες επιδόσεις από τις αντίστοιχες χώρες που είναι φτωχές σε φυσικούς πόρους.

Αντίθετα, οι πολιτικές εξηγήσεις, λόγω της απουσίας ποιοτικών και ποσοτικών ελέγχων και με καμία εξακρίβωση των θεωριών τους, παρουσιάζουν ελλιπή επιχειρήματα (Ross, 2013). Συνεπώς, οι πολιτικές εξηγήσεις δεν έχουν καταφέρει να δημοσιεύσουν ένα συγκεντρωτικό σώμα γνώσεων σχετικά με τις αποτυχίες της πολιτικής των εξαγωγέων πόρων.

Το Δ.Ν.Τ. (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο) κατατάσσει 51 χώρες ως πλούσιες σε φυσικούς πόρους. Αυτές είναι οι χώρες που αντλούν τουλάχιστον το 20% των εξαγωγών ή 20% των φορολογικών εσόδων από μη ανανεώσιμες φυσικές πηγές. Από τις 51 χώρες οι 29 είναι χαμηλού και χαμηλότερου του μέσου εισοδήματος.

Κοινά χαρακτηριστικά αυτών των 29 χωρών είναι:

- i) η μεγάλη εξάρτηση από τον πλούτο των πόρων για τα φορολογικά έσοδα, τις εξαγωγικές πωλήσεις ή και τα δύο
- ii) τα χαμηλά ποσοστά αποταμίευσης
- iii) ο χαμηλός ρυθμός ανάπτυξης
- iv) η υψηλή μεταβολή των εσόδων από τους πόρους

Πρόσθετα, υπάρχουν παραδείγματα χωρών όπως η Ελβετία, η Κορέα και η Σιγκαπούρη, οι οποίες έχουν επιτύχει ανάπτυξη δίχως την εκμετάλλευση φυσικών πόρων. Εν αντιθέσει, η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων από μία χώρα, όπως η Νιγηρία και η Βενεζουέλα, δεν σημαίνει κατ' ανάγκην ότι θα αναπτυχθεί οικονομικά, καθώς οι χώρες αυτές μαστίζονται από διάφορα κοινωνικοπολιτικά φαινόμενα όπως η ανισότητα στη διανομή εισοδήματος, η διαφθορά, αυταρχικά καθεστώτα ή ακόμα και χαμηλό επίπεδο διαβίωσης (Venables, 2016).

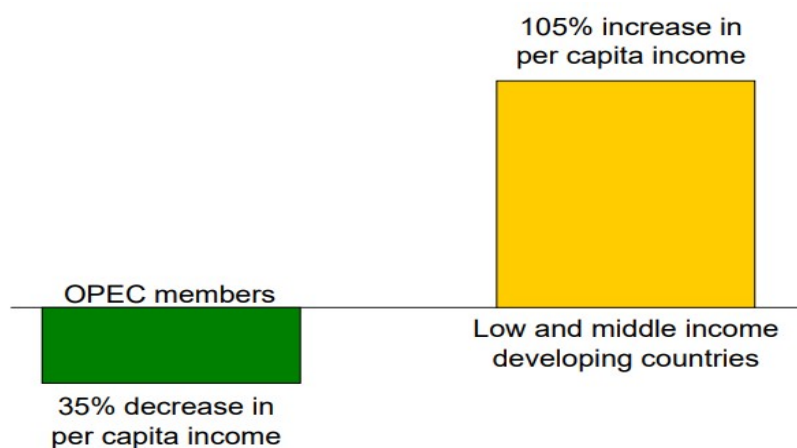
Επομένως, η κατοχή φυσικών πόρων, δεν αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για οικονομική ανάπτυξη. Έτσι, πολλοί μελετητές έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η κατοχή φυσικών πόρων από μία χώρα μπορεί να αποτελέσει είτε κρίσιμο

παράγοντα για οικονομική ανάπτυξη, είτε εμπόδιο στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Αυτό σημαίνει ότι η κατοχή φυσικών πόρων μπορεί να παρουσιάζεται είτε ως ευλογία, είτε ως κατάρα.

Η κατάρα των πόρων δεν αναφέρεται απλά στην κατοχή πετρελαίου ή άλλων ορυκτών, αλλά στις χώρες που σε μεγάλο βαθμό τα οικονομικά μεγέθη που επιτυγχάνουν είναι εξαρτημένα από αυτά. Γενικά, η εξάρτηση αυτή μετριέται από τον βαθμό με τον οποίο οι εξαγωγές πετρελαίου κυριαρχούν επί του συνόλου των εξαγωγών (συνήθως 60 - 95% των συνολικών εξαγωγών), είτε από την αναλογία των εξαγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου προς το Α.Ε.Π..

Μια μελέτη από τα μέλη του Ο.Π.Ε.Κ. (Οργανισμός Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών - Ο.Ρ.Ε.Κ.), για την περίοδο 1965-1998 έδειξε ότι το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν μειώθηκε κατά μέσο όρο 35%, ενώ για τις αναπτυσσόμενες χώρες εκτός Ο.Π.Ε.Κ. αυξήθηκε κατά μέσο όρο 105% κατά την ίδια μελέτη περίοδο (Γράφημα 1). Η μελέτη καταλήγει πως όσο μεγαλύτερη είναι η εξάρτηση μιας χώρας από το πετρέλαιο τόσο χειρότερες είναι οι αναπτυξιακές της επιδόσεις.

Γράφημα 1. Μελέτη ΑΕΠ για την περίοδο 1965-1998

Πηγή: United Nations, 2004

Υπάρχουν αρκετές εξηγήσεις για αυτήν την κακή οικονομική επίδοση, αλλά ένας συνδυασμός παραγόντων καθιστά τις εξαγωγές πετρελαίου ιδιαίτερα επιρρεπείς σε αστοχίες πολιτικής και κατάρρευσης της ανάπτυξης.

2.6 Η ΚΑΤΟΧΗ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΩΣ ΚΑΤΑΡΑ

Εξηγήσεις για την κατοχή φυσικών πόρων ως “κατάρρα” υπάρχουν αρκετές, αλλά ποικίλουν ως προς το περιεχόμενο, ενώ αποτελούν και αντικείμενο αμφισβήτησης. Οι πιο πιθανοί εκ των λόγων για τους οποίους η κατοχή φυσικών πόρων μπορούν να χαρακτηριστούν ως “κατάρρα”, σύμφωνα με πολλούς ερευνητές, όπως, Ross (2015), Pendergast (2011) και Karl (2005) είναι οι εξής:

Η Ολλανδική Ασθένεια

Οι χώρες που εξαρτώνται από το πετρέλαιο υποφέρουν συχνά από το φαινόμενο της Ολλανδικής Ασθένειας. Η εύρεση σημαντικού ενεργειακού κοιτάσματος που οδηγεί σε μείωση των εξαγωγών μεταποιητικών προϊόντων και τελικά στην αύξηση της ανεργίας έχει ονομαστεί "Ολλανδική Ασθένεια". Πρόκειται επομένως για ένα φαινόμενο, κατά το οποίο το πετρέλαιο προκαλεί άνοδο στην συναλλαγματική ισοτιμία του τοπικού νομίσματος, καθιστώντας τις υπόλοιπες εξαγωγές μη ανταγωνιστικές. Συνεπώς, μία αύξηση στην αξία των εξαγόμενων φυσικών πόρων συμβάλει στην αύξηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας της εκάστοτε χώρας, καθιστώντας ιδιαίτερος δύσκολο τον ανταγωνισμό της διεθνώς, δηλαδή με άλλες χώρες οι οποίες διαθέτουν χαμηλή συναλλαγματική ισοτιμία. Την αύξηση των εξαγωγών των φυσικών πόρων, θα μπορούσε να προκαλέσει είτε μια αύξηση των τιμών, είτε η αύξηση του όγκου των εξαγωγών βασικών προϊόντων, λόγω της ανακάλυψης νέων πόρων (Pendergast, 2011). Έτσι, οι ερευνητές προσδοκούν ότι η αυξημένη εστίαση στον πρωτογενή τομέα, σε συνδυασμό με τη μειωμένη εστίαση στον δευτερογενή ή στον βιομηχανικό τομέα, θα επιφέρει αρνητικές συνέπειες όσον αφορά την οικονομική ανάπτυξη. Η αστάθεια των τιμών των βασικών εμπορευμάτων, είναι ικανή να βλάψει την εγχώρια οικονομία, με τη δημιουργία αβεβαιότητας που μειώνει τις εξαγωγές, το εμπόριο και τις ξένες επενδύσεις. Το πρόβλημα αυτό έχει ιστορικά επηρεάσει τις εγχώριες οικονομίες μεγάλων χωρών όπως της Ρωσίας ή και του Ηνωμένου Βασιλείου.

Η Ολλανδική Ασθένεια έκανε για πρώτη φορά την εμφάνισή της, όταν στην Ολλανδία ανακαλύφθηκε ένα τεράστιο πεδίο φυσικού αερίου στο Groningen το 1959. Τότε η Ολλανδία προσπάθησε να αξιοποιήσει αυτόν τον πόρο ούτως ώστε να εξάγει το φυσικό αέριο για μεγιστοποίηση του κέρδους. Με την εστίαση της Ολλανδίας κυρίως σε νέες εξαγωγές φυσικού αερίου, το ολλανδικό νόμισμα άρχισε να

ανατιμάται, βλάπτοντας την ικανότητα της χώρας να εξαγάγει άλλα προϊόντα. Με την αυξανόμενη αγορά φυσικού αερίου και την συρρίκνωση της οικονομίας κατά την εξαγωγή, η Ολλανδία άρχισε να βιώνει μια μορφή ύφεσης. Αυτό το φαινόμενο εμφανίστηκε και σε άλλες χώρες όπως στην Βενεζουέλα, στην Αγκόλα και στο Κονγκό (Pendergast, 2011).

Αντιστάθμιση Επενδύσεων

Αρκετοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι η υποτίμηση των φυσικών πόρων πρέπει να αντισταθμίζεται από επενδύσεις σε άλλα παραγωγικά στοιχεία του ενεργητικού. Διαπιστώνεται όμως, ότι σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες τα μισθώματα των πόρων γενικά δεν διοχετεύονται σε παραγωγικές επενδύσεις, αλλά συχνά διαχέονται σε διαφθορά, γραφειοκρατική αναποτελεσματικότητα και σε πολιτικούς που εξυπηρετούν συγκεκριμένες ομάδες συμφερόντων. Με αποτέλεσμα η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων να καταλήγει να είναι κατάρρα για την χώρα (Οθείτης, 2014).

Ανθρώπινο Κεφάλαιο

Ως ένα ακόμη σημείο αναφοράς εμφανίζεται το ανθρώπινο κεφάλαιο, στο οποίο δίνεται ιδιαίτερη έμφαση, διότι αποτελεί την βάση για την επίτευξη αύξησης της συνολικής παραγωγικότητας. Σύμφωνα με τον Marshall “αν και η φύση υπόκειται στο νόμο της φθίνουσας απόδοσης, ο άνθρωπος αυξάνει την αποδοτικότητα του. Η γνώση είναι η πιο ισχυρή μηχανή παραγωγής”. Χώρες με άφθονους φυσικούς πόρους συνήθως δεν επενδύουν τόσο στο ανθρώπινο κεφάλαιο. Λόγω της απόκτησης προσωρινού πλούτου από τις πωλήσεις των πόρων, παρουσιάζεται το ενδεχόμενο να οδηγηθούν οι χώρες αυτές σε υποτίμηση της ανάγκης συσσώρευσης του ανθρώπινου κεφαλαίου, που απαιτείται για την προώθηση της μακροπρόθεσμης ανάπτυξης (Οθείτης, 2014).

Μείωση Αποταμιεύσεων και Επενδύσεων

Όταν υπάρχει αφθονία φυσικών πόρων σε μία χώρα περιορίζονται τα κίνητρα για αποταμίευση και επενδύσεις, μειώνοντας έτσι την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Η αφθονία, δηλαδή μπορεί να αμβλύνει τόσο ιδιωτικά όσο και δημόσια κίνητρα για αποταμίευση και να μειώσει σημαντικά την οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Εμφύλιοι Πόλεμοι

Οι εμφύλιοι πόλεμοι εμφανίζονται ως ένας ακόμη λόγος που οι φυσικοί πόροι μπορούν να θεωρηθούν ως κατάρα για μία χώρα. Πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι η εκμετάλλευση φυσικών πόρων οδηγεί στη χρηματοδότηση επαναστάσεων, ανατροπή κυβερνήσεων και εξεγέρσεων. Ο Lujala (2010) αναφέρει ότι σε περιοχές που παράγεται φυσικό αέριο και πετρέλαιο, παρατηρείται διπλάσιος αριθμός θανάτων από πολεμικές συγκρούσεις. Ένα πρόσφατο παράδειγμα περιοχής όπου υπάρχουν πολλές εστίες πολέμου λόγω αφθονίας φυσικών πόρων, στην προκειμένη περίπτωση πετρελαίου, είναι η Μέση Ανατολή, η οποία έχει σχεδόν το 50% των παγκόσμιων αποθεμάτων με αποτέλεσμα να εμποδίζεται η παραγωγή σε αρκετές περιοχές. Ένα άλλο παράδειγμα, όπου οι φυσικοί πόροι λειτουργούν ως κατάρα είναι η Συρία, όπου η παραγωγική δυναμικότητα της χώρας είναι στα 380.000 βαρέλια ανά ημέρα και μετά το ξεκίνημα του εμφυλίου πολέμου μειώθηκαν στα 97.000 βαρέλια (Βιλιάρδος, 2013)

Μεταβλητότητα Τιμών Βασικών Προϊόντων

Πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι μεταξύ της κατάρας των φυσικών πόρων και της μεταβλητότητας των τιμών των βασικών προϊόντων υπάρχει σαφής σύνδεση. Ως συνέπεια, οι υψηλές τιμές των βασικών προϊόντων οδήγησαν πολλές χώρες να δανειστούν σε υψηλό βαθμό. Αυτό είχε ως επόμενο τις προσεχείς δεκαετίες να έχουν υψηλό χρέος, και τα μισθώματα από τους φυσικούς πόρους τους να έχουν παρουσιάσει μείωση (Οθείτης, 2014).

Οι Kolstad et al. (2009) αναφέρουν πως “χώρες που κατέχουν φυσικούς πόρους αναπτύσσονται πιο αργά από τις χώρες που δεν κατέχουν”. Επισημαίνεται ότι σε χώρες με πετρέλαιο, το ανθρώπινο δυναμικό επιλέγει να δουλεύει σε γραφειοκρατικές δραστηριότητες αντί να επενδύουν σε κάποιον άλλο τομέα με αποτέλεσμα να προκαλείται μεγάλο κοινωνικό κόστος.

Ένας άλλος λόγος που η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων θεωρείται ως κατάρα σύμφωνα με πολλούς ερευνητές όπως ο Konte (2013), οι Lipow και Melese (2012) και ο Pendergast et al. (2011) είναι το rent-seeking. Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία το rent-seeking επιδιώκει να αυξήσει το μερίδιο κάποιου υπάρχοντα πλούτου χωρίς να δημιουργήσει νέο πλούτο με αποτέλεσμα να μειωθεί η οικονομική αποδοτικότητα λόγω της κακής κατανομής των πόρων, να μειωθεί ο

πραγματικός πλούτος, να μην υπάρχουν δημόσια έσοδα, να αυξηθεί η εισοδηματική ανισότητα και τελικά να επέλθει εθνική παρακμή. Επίσης η κατοχή φυσικών πόρων έχει ως συνέπεια διεφθαρμένες κυβερνήσεις και αυτό φαίνεται από την τάση εθνικοποίησης των πετρελαιοεταιρειών που έχουν ορισμένες χώρες.

Ορισμένα παραδείγματα χωρών κατά τα οποία οι φυσικοί πόροι λειτουργούν ως κατάρα, αποτελούν η Βενεζουέλα, η Νιγηρία, το Ιράν, το Ιράκ, το Κιργιστάν και το Κονγκό. Αν και τα παραδείγματα χωρών που πάσχουν από το φαινόμενο της κατάρας των πόρων αφθονούν, η περίπτωση της Ισημερινής Γουινέας, μία χώρα της Αφρικής η οποία είναι από τους μεγαλύτερους παραγωγούς πετρελαίου παγκοσμίως, είναι χαρακτηριστική. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα το ετήσιο κατά κεφαλήν της εισόδημα ξεπερνά τα 23.000 δολάρια, είναι 30^η στον κόσμο με βάση το Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης και πάνω από το 70% του πληθυσμού της ζει σε συνθήκες φτώχειας και τα περισσότερα παιδιά της χώρας δεν τελειώνουν το δημοτικό (Τζαννάτος, 2013).

2.7 Η ΚΑΤΟΧΗ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΩΣ ΕΥΛΟΓΙΑ

Παρ' όλο που οι περισσότεροι ερευνητές υποστηρίζουν πως η κατοχή φυσικών πόρων από ένα κράτος αποτελεί κατάρα, υπάρχουν ωστόσο και ερευνητές που υποστηρίζουν το αντίθετο. Ότι δηλαδή, η κατοχή φυσικών πόρων από ένα κράτος μπορεί να αποτελέσει ευλογία για το κράτος. Κάποιοι από τους ερευνητές οι οποίοι τάσσονται με αυτό το φαινόμενο, είναι οι Manzano και Rigobon (2001), οι οποίοι σύμφωνα με τις έρευνές τους δεν βρήκαν καμία σχέση μεταξύ της κατοχής φυσικών πόρων και κατάρας. Οι Alexeen και Conrad (2009) επισήμαναν πως η κατοχή φυσικών πόρων έχει θετική επίδραση στο Α.Ε.Π.. Ακόμα, σύμφωνα με τον Konte, (2013) χώρες όπως η Νορβηγία, ο Καναδάς, οι Η.Π.Α. και η Μποτσουάνα, οι οποίες είναι πλούσιες σε φυσικούς πόρους και έχουν υψηλά ποσοστά ανάπτυξης, είναι παραδείγματα χωρών όπου οι φυσικοί πόροι μπορούν να λειτουργήσουν σαν ευλογία (Οθείτης, 2014).

Ένα παράδειγμα χώρας όπου οι φυσικοί του πόροι επέδρασαν ως ευλογία και όχι ως κατάρα είναι η Νορβηγία. Το πιο εντυπωσιακό στην Νορβηγία είναι η διαχείριση του υποθαλάσσιου πλούτου της καθώς και το ότι ήταν χώρα με υψηλού επιπέδου ανθρώπινο δυναμικό και ανεπτυγμένους θεσμούς συνετέλεσαν στο να

επιδράσουν οι φυσικοί της πόροι σαν ευλογία για την χώρα. Βέβαια αυτά διαμορφώθηκαν και ωρίμασαν πριν από την εύρεση πετρελαίου. Η Νορβηγία ήταν η πιο αδύναμη χώρα της Σκανδιναβίας μέχρι την ανακάλυψη πετρελαίου στη Βόρεια Θάλασσα το 1969. Μέσα σε λίγες δεκαετίες έγινε ένα από τα πλουσιότερα κράτη του πλανήτη με κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. μεγαλύτερο από αυτό της Ελβετίας (Πιερρακάκης, 2014).

Το εντυπωσιακό σε αυτό το παράδειγμα χώρας είναι ότι κατάφερε και υπερέβη τη λεγόμενη κατάρα των πόρων, διότι έγκαιρα αντελήφθη πως ο τρόπος με τον οποίο θα πραγματοποιούσε τη διαχείριση των κερδών της από το πετρέλαιο, θα αποτελούσε καταλυτικό παράγοντα όσον αφορά το μέλλον της χώρας. Αρχικά, παρουσιάστηκαν διαφωνίες, αναφορικά με τον τρόπο κατά τον οποίο θα διατεθούν τα έσοδα που προέκυπταν από την εξόρυξη. Μερίδα των Νορβηγών ήθελε τους πόρους να διαχέονται εξ' ολοκλήρου στη Νορβηγική οικονομία, με τη μορφή κατασκευαστικών έργων και παροχών για τους πολίτες. Κάποιοι άλλοι, ισχυρίστηκαν ότι μια τέτοια προσέγγιση δε θα ήταν σοφή καθώς τα κέρδη από το πετρέλαιο θα ήταν ασύμμετρα μεγάλα με το μέγεθος της οικονομίας και θα ήταν αδύνατο τέτοια ποσά να απορροφηθούν από το κράτος χωρίς να αυξηθεί ο πληθωρισμός. Επίσης η διάθεση τέτοιων ποσών απευθείας στα χέρια του πολιτικού συστήματος θα έκανε πιο πολύ κακό παρά καλό για την ποιότητα των θεσμών. Η δεύτερη άποψη υπερίσχυσε, ενώ δημιουργήθηκε ένα κρατικό ταμείο (που σήμερα διαθέτει 500 δις ευρώ), επενδύοντας σε ξένα χρηματιστήρια, ομόλογα και ακίνητα. Το κράτος επιτρέπεται να δαπανήσει μόνο τις αποδόσεις αυτών των επενδύσεων, αξιοποιώντας αυτές για να αναπτύξει την ιδιωτική παραγωγική οικονομία και να ενθαρρύνει την απασχόληση των γυναικών. Έτσι κατέληξε η Νορβηγία να είναι μία εξαίρεση, μία χώρα δηλαδή με φυσικούς πόρους οι οποίοι λειτουργούν σαν ευλογία και όχι σαν κατάρα για την οικονομία της (Πιερρακάκης, 2014).

Κάποια άλλα παραδείγματα χωρών εκτός της Νορβηγίας, είναι η Μποτσουάνα, η Αλάσκα, η Χιλή και ο Καναδάς οι οποίες έχουν υιοθετήσει ορισμένους βασικούς κανόνες που τους επιτρέπουν να αξιοποιούν σε μέγιστο βαθμό τα οφέλη του φυσικού τους πλούτου. Στην Αλάσκα, για παράδειγμα ένα τμήμα των εισπράξεων από τις πωλήσεις πετρελαίου διανέμεται απευθείας στους πολίτες με την μορφή ετήσιων επιταγών, έτσι ώστε να είναι οι ίδιοι οι πολίτες που αποφασίζουν ποιος θα είναι ο καλύτερος τρόπος να αναπτυχθεί η οικονομία τους.

2.8 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Επομένως, η κατοχή φυσικών πόρων, παρουσιάζεται είτε ως κατάρα, είτε ως ευλογία, στις περιπτώσεις που παρατηρείται. Στις περιπτώσεις που παρά την κατοχή φυσικών πόρων, εμφανίζεται η Ολλανδική Ασθένεια, η μη αντιστάθμιση επενδύσεων, η μείωση των αποταμιεύσεων και επενδύσεων, η μείωση της παραγωγικότητας, ή ακόμα και η ύπαρξη εμφύλιων διενέξεων, είναι εμφανές πως η ύπαρξη των φυσικών πόρων είναι κατάρα.

Συμπερασματικά, η κατάρα των πόρων ευθύνεται για την αποτυχία της μετατροπής του φυσικού πλούτου σε βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη. Όταν η κατάρα είναι σε ισχύ, η οικονομική ανάπτυξη τείνει να είναι ασταθής με μικρές περιόδους ανάπτυξης που ακολουθούνται από μακροχρόνιες υφέσεις. Τέλος, οι πολυεθνικές εταιρείες του ενεργειακού κλάδου θέλουν να αποκτήσουν τους φυσικούς πόρους στο χαμηλότερο δυνατό κόστος, με αποτέλεσμα να ανακόπτει τη διαδικασία πολιτικής και θεσμικής ωρίμανσης των χωρών αυτών.

Από την άλλη πλευρά, σε ορισμένες χώρες, όπως η Νορβηγία, η διαχείριση των φυσικών πόρων, όσο και των κερδών που απορρέουν από την εκμετάλλευσή τους, μπορεί να οδηγήσει σε ευφορία και ανάπτυξη. Σε περιπτώσεις, όπως η Νορβηγία, η κατοχή φυσικών πόρων, παρουσιάζεται ως ευλογία.

Οπότε, η διάκριση μεταξύ κατάρας – ευλογίας πραγματοποιείται κατά περίπτωση, δεδομένων των συνθηκών υπό τις οποίες γίνεται η χρήση των φυσικών πόρων από το εκάστοτε κράτος. Από τη βιβλιογραφική επισκόπηση, παρατηρείται εμφανώς μια ροπή προς τον χαρακτηρισμό κατάρα συγκριτικά, λόγω και της ανετοιμότητας των υπό ανάπτυξη κρατών να διαχειριστούν τους πόρους που διαθέτουν αποτελεσματικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο Η ΑΓΟΡΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται παρουσίαση της αγοράς πετρελαίου ξεκινώντας με μια αναδρομή στην ιστορία του και στην γεωπολιτική σημασία του στις σχέσεις των χωρών στο διεθνές σύστημα. Εν συνεχεία, πραγματοποιείται ιστορική ανάλυση των τιμών του πετρελαίου, όπως και μελέτη των προσδιοριστικών παραγόντων που επηρεάζουν την τιμή του, ώστε μετέπειτα να αναλυθεί η παγκόσμια αγορά πετρελαίου στο μέλλον.

3.2 ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ

Η λέξη πετρέλαιο προέρχεται από την ελληνική λέξη πέτρα και την λατινική λέξη Oleum, που σημαίνει λάδι. Το πετρέλαιο, συχνά αποκαλείται μαύρος χρυσός, ενώ αποτελεί τη σπουδαιότερη ως σήμερα φυσική πηγή ενέργειας. Είναι ορυκτό που αποτελείται κυρίως από μείγμα υδρογονανθράκων και άλλων οργανικών ενώσεων φυσικής προέλευσης (Βυθούλκας, 2016).

Η ιστορία του, είναι συνυφασμένη με την ίδια την πορεία του ανθρώπινου πολιτισμού. Οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν το πετρέλαιο από τους αρχαίους χρόνους. Πριν από 5000 τουλάχιστον χρόνια, οι Σουμέριοι, οι Ασσύριοι και οι Βαβυλώνιοι χρησιμοποιούσαν τις μεγάλες επιφανειακές διαρροές του πετρελαίου στο Χιτ του Ευφράτη, ενώ χρήση τέτοιων διαρροών είναι γνωστή και σε άλλα μέρη, όπως τη Μεσοποταμία και λοιπών γειτονικών περιοχών. Στην παλαιά διαθήκη αναφέρεται ότι η κιβωτός που έφτιαξε ο Νώε, είχε κατασκευαστεί εσωτερικά και εξωτερικά με οξειδωμένο πετρέλαιο (άσφαλτο). Άλλη αναφορά της χρήσης του πετρελαίου είναι ως επιθετικό όπλο, γνωστό ως «υγρό πυρ» που χρησιμοποιούσαν οι Βυζαντινοί. Άλλοι λαοί όπως οι Αιγύπτιοι και οι Κινέζοι χρησιμοποιούσαν το πετρέλαιο ως πηγή φωτισμού στα σπίτια τους. Σήμερα η χρήση του πετρελαίου εξυπηρετεί πάρα πολλούς σκοπούς, (όπως δρόμοι, θέρμανση, οχήματα) και διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη ζωή του σύγχρονου πολιτισμού (Εξαδάκτυλος και Μπλάτσιος, 2013).

Η ζήτηση για τον μαύρο χρυσό άρχισε να αυξάνεται στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, διότι έπρεπε να βρεθεί ένα φθηνότερο καύσιμο που θα αντικαθιστούσε το λάδι φάλαινας, το οποίο ήταν ιδιαίτερα ακριβό υλικό. Το 1859, ο Edwin Drake έκανε την πρώτη γεώτρηση στην Πενσυλβάνια. Στην αρχή το ακατέργαστο πετρέλαιο που

έπαιρναν από την γεώτρηση το χρησιμοποιούσαν μόνο για φωτισμό, καθώς κατά τον καθαρισμό του κρατούσαν μόνο την κηροζίνη ενώ τα υπόλοιπα πετάγονταν, εφόσον δεν ήξεραν πώς και πού να τα χρησιμοποιήσουν. Μετά την πρώτη γεώτρηση επήλθαν και άλλες γεωτρήσεις, με αποτέλεσμα να έχουμε την εμφάνιση της πρώτης πετρελαϊκής εταιρείας των ΗΠΑ, την Standard Oil Company.

Με την είσοδο στον 20^ο αιώνα, η ανάγκη για πετρέλαιο αυξάνονταν και αυτό λόγω του ότι ο Henry Ford κατασκεύασε το πρώτο αυτοκίνητο που κινούνταν με βενζίνη. Έτσι ο καθένας πλέον ήθελε να έχει ένα αυτοκίνητο και κατά συνέπεια όλοι χρειάζονταν βενζίνη. Τα αεροπλάνα επίσης αύξησαν την ζήτηση για πετρέλαιο καθώς οι κινητήρες εσωτερικής καύσης δημιούργησαν τέτοια ζήτηση που τα υπάρχοντα διυλιστήρια δεν μπορούσαν να καλύψουν. Κατά συνέπεια αυτής της αύξησης της ζήτησης του πετρελαίου, έπρεπε να βρεθεί μεγαλύτερη ποσότητα. Έτσι, η αμερικανική κυβέρνηση αναζήτησε αποθέματα στο εξωτερικό, και οι εταιρείες επένδυσαν σε Μέση Ανατολή, Νοτιοανατολική Ασία και Νότια Αμερική. Οι σημαντικότερες πετρελαιοπηγές που είχαν ανακαλυφθεί μέχρι το 1910, ήταν στον Καναδά (στην επαρχία Αλμπέρτα), στην Περσία (στο Masjed Soleiman), στο Περού, στη Βενεζουέλα και στο Μεξικό, ενώ αναπτύσσονταν σε βιομηχανικό επίπεδο (Νιφόρα, 2008).

Ένα ακόμα κομβικό σημείο για την αύξηση της ζήτησης του πετρελαίου υπήρξε το 1911 όταν το πετρέλαιο εισήχθη στην γεωπολιτική. Ο Ουίστον Τσώρτσιλ ως λόρδος του βρετανικού ναυτικού αντικατέστησε το κάρβουνο με το πετρέλαιο στα πολεμικά πλοία της Βρετανίας. Αυτή του η κίνηση ήταν καθοριστική καθώς η Βρετανία δεν είχε δικά της κοιτάσματα πετρελαίου αλλά αντιθέτως ήταν υπερδύναμη στην παραγωγή κάρβουνου (Εξαδάκτυλος και Μπλάτσιος, 2013).

Ωστόσο, το γεγονός που θα τόνωνε καθοριστικά τη βιομηχανία του πετρελαίου ήταν ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, όπου ανέρχεται σε καύσιμο της νέας εποχής και η βιομηχανία πετρελαίου γίνεται κολοσσιαία. Η κυριαρχία του πετρελαίου στη μεταπολεμική παγκόσμια ενεργειακή τάξη και οικονομία ήταν πλέον αναμφισβήτητη. Η τεράστια ζήτηση οδήγησε σε χιλιάδες νέα προϊόντα με βάση το πετρέλαιο, εκτοξεύοντας απότομα την παγκόσμια ημερήσια κατανάλωση μεταξύ 1945 και 1960 από 6 εκατομμύρια σε 21 εκατομμύρια βαρέλια και 115 εκατομμύρια βαρέλια στις μέρες μας (Νιφόρα, 2008).

3.3 ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ ΚΑΙ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ

Σύμφωνα με την Maechling η ενέργεια έγινε όργανο πολιτικών συζητήσεων και πολιτικής εξουσίας. Το πετρέλαιο όντας ένα από τα βασικότερα στρατηγικά εμπορεύματα κατέχει στη γεωπολιτική σκακιέρα ιδιαίτερη θέση, με μεγάλη οικονομική και πολιτική σημασία, καθώς η κάλυψη των αναγκών των αναπτυγμένων κρατών σε ενέργεια είναι πρωταρχικής σημασίας για τις κυβερνήσεις των κρατών αυτών. Μία χώρα χρειάζεται είτε να είναι ενεργειακά ανεξάρτητη, δηλαδή να είναι παραγωγός πετρελαίου, είτε να διαθέτει αρκετά μέσα για να εισάγει πετρέλαιο, ώστε να είναι παγκόσμια δύναμη. Επομένως, όποια χώρα μπορεί να ελέγχει την ενέργεια σημαίνει πως διαθέτει την πολιτική και οικονομική δύναμη (Maechling, 1982).

Οι τρεις μεγαλύτεροι παίκτες ενέργειας στην αγορά πετρελαίου είναι οι Η.Π.Α., η Ρωσία και η Σαουδική Αραβία. Οι χώρες που είναι εξαρτημένες από μόνο μία πηγή ενέργειας, όπως η Αμερική από το πετρέλαιο, έχουν σημαντικές οικονομικές και στρατηγικές συνέπειες. Σε αυτές τις χώρες τίθεται το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας και πως οι κυβερνήσεις θα καταφέρουν να διαφοροποιήσουν της ενεργειακές πηγές τους αναζητώντας νέους προμηθευτές (Εξαδάκτυλος και Μπλάτσος, 2013).

Επίσης, οι κυβερνήσεις παρακολουθούν καθημερινά τις εξελίξεις σχετικά με την αγορά πετρελαίου και αυτό, λόγω των παλαιότερων παγκόσμιων διακυμάνσεων στην τιμή του, που κατά συνέπεια είχαν δημιουργήσει παγκόσμιες υφέσεις στην οικονομία. Έτσι η αστάθεια της τιμής του πετρελαίου μπορεί να εμποδίσει την χάραξη σταθερής πολιτικής στο εκάστοτε κράτος (Penrose, 1976).

Ένα σημαντικό οικονομικό και κοινωνικό ακόλουθο από την άνοδο της οικονομίας του πετρελαίου είναι η μεταφορά του πλούτου και της ισχύος από την Δύση προς τις χώρες της Μέσης Ανατολής (Νιφόρα, 2008). Το φαινόμενο αυτό ήταν ιδιαίτερα έντονο μετά την κορύφωση της παραγωγής στις Ηνωμένες Πολιτείες το 1970, με το πρώτο πετρελαϊκό εμπόργκο όπου οι τιμές του πετρελαίου αυξήθηκαν και είχαν δυσάρεστα αποτελέσματα για την κοινωνία και την οικονομία (Roberts, 2006). Η παραγωγή του πετρελαίου είναι συνδυασμός πολιτικών, οικονομικών και τεχνικών συνθηκών. Μια τυχόν διακοπή της παραγωγής έχει άμεσο αντίκτυπο στην οικονομία και γεωπολιτική των χωρών (Maechling, 1982).

Σύμφωνα με τον Roberts, τρεις είναι οι σημαντικότεροι παράγοντες στην γεωπολιτική στρατηγική του κόσμου:

- i. Ο ρόλος των Ηνωμένων Πολιτειών, ως ο μεγαλύτερος καταναλωτής πετρελαίου.
- ii. Ο ρόλος της Μέσης Ανατολής, ως η μεγαλύτερη παραγωγός περιοχή.
- iii. Η τιμή του πετρελαίου, ως σύνδεσμος μεταξύ γεωπολιτικής και οικονομίας (Roberts, 2006).

Οι γεωπολιτικές σχέσεις σήμερα επηρεάζονται καθοριστικά απ' τον έλεγχο των ενεργειακών πόρων και δη, του μαύρου χρυσού. Το πετρέλαιο και οι συνεχείς διακυμάνσεις της τιμής του επηρεάζουν άμεσα την παγκόσμια οικονομία και κατ' επέκταση τις πολιτικές και γεωπολιτικές στρατηγικές των χωρών.

3.4 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ ΤΟΥ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ

Το πετρέλαιο αποτελεί σύμφωνα με πολλούς ερευνητές πολιτικό αγαθό (political commodity) και είναι το κυρίως θέμα συζήτησης σε διεθνείς υποθέσεις (Penrose, 1976). Παρουσιάζει το υψηλότερο ενεργειακό περιεχόμενο σε σύγκριση με το φυσικό αέριο ή τον άνθρακα. Ωστόσο, την τελευταία δεκαετία παρατηρείται μείωση του σχετικού μεριδίου του στο παγκόσμιο ενεργειακό μείγμα. Παρόλα αυτά, το πετρέλαιο παραμένει η μεγαλύτερη πηγή πρωτογενούς ενέργειας (33.2%) ακολουθούμενη από τον άνθρακα (28.1%) και το φυσικό αέριο (24.1%) (BP Amoco, 2017).

Από την σκοπιά των παραγωγών το πετρέλαιο είναι ένας κρίσιμος πόρος. Λόγω αυτής της κυριαρχίας του πετρελαϊκού τομέα στις οικονομίες τους, οι παραγωγοί είναι ευάλωτοι στις διακυμάνσεις των τιμών και σε παρατεταμένες μειώσεις των τιμών του πετρελαίου.

Ακολουθεί η αναδρομή της τιμής του πετρελαίου, σε δολάρια (\$) της εποχής σύμφωνα με τους Sachs & Warner (1995), τον Μπακιρτζή (2004) και τον Κωσταντά (2015). Όπως έχει αναφερθεί, η πρώτη χρήση του πετρελαίου ήταν ως φωτιστικό και η τιμή του ήταν κοντά στα 10\$/βαρέλι, αρκετά υψηλή για την εποχή και για την ποσότητα που χρησιμοποιούσαν οι καταναλωτές.

Με την πρώτη εξόρυξη πετρελαίου στην Πενσυλβάνια των Ηνωμένων Πολιτειών, η παραγωγή του αυξήθηκε και η τιμή του έφτασε τα 20\$/βαρέλι. Τα διωλιστήρια αυξήθηκαν και το 1860 λειτουργούσαν στις Ηνωμένες Πολιτείες 15, όπου η τιμή ανά βαρέλι ήταν 0,10\$ (Μπακιρτζής, 2004). Το 1862 – 1865 εξαιτίας του εμφυλίου πολέμου που ξέσπασε στις Η.Π.Α., οι τιμές του έφτασαν ακόμα και τα 120\$/βαρέλι, με αποτέλεσμα κανείς να μην το αγοράζει. Όμως με το τέλος του εμφυλίου και την άνθηση της βιομηχανίας, 1865-1899, την κατασκευή του πρώτου αγωγού πετρελαίου από τον Samuel Van Syckel, την ίδρυση της εταιρείας Standard Oil και την κατασκευή του πρώτου αυτοκινήτου που κινείται με βενζίνη από τον Henry Ford, παρατηρείται μια ισορροπία στις τιμές του πετρελαίου ανάμεσα στα 20 με 30\$/βαρέλι (Κωσταντάς, 2015).

Κατά την περίοδο 1900 – 1945, η παγκόσμια παραγωγή πετρελαίου διαμορφώνεται στα 430.000 bpd και χρησιμοποιείται τόσο στις μεταφορές όσο και στην παραγωγή ενέργειας. Σημαντικό γεγονός της περιόδου αυτής ήταν η δημιουργία του καρτέλ των Επτά Αδελφών το 1928, των μεγαλύτερων δηλαδή πετρελαϊκών εταιρειών στον κόσμο, με αρχικούς ιδρυτές την Exxon (πρώην Standard Oil), την Shell, την BP και στην συνέχεια προστέθηκαν και οι Mobil, Texaco, Gulf και Chevron. Σκοπός του καρτέλ ήταν η από κοινού συμφωνία των ζωνών παραγωγής, του κόστους μεταφοράς και των τιμών πώλησης (Sachs & Warner, 1995).

Στην μεταπολεμική περίοδο από το 1948 ως το 1973, οι τιμές του αργού πετρελαίου κυμαινόταν στα 3\$/βαρέλι. Η περίοδος αυτή ονομάστηκε και χρυσή εποχή σχετικά με την παραγωγή, γιατί ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης της αγοράς του πετρελαίου κατά μέσο όρο έφτασε άνω του 11%. Ενώ η παγκόσμια κατανάλωση πετρελαίου το 1948 ανήλθε σε 9.300.000 bpd και το 1973 έφτασε σε 56.000.000 bpd (Sachs & Warner, 1995).

Η περίοδος 1973 ως 1996 μπορεί να χαρακτηριστεί η εποχή του ΟΠΕΚ (Οργανισμού Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών). Ο ΟΠΕΚ ιδρύθηκε το 1960, είναι ένας μόνιμος διακυβερνητικός οργανισμός, που συστάθηκε κατά την διάσκεψη της Βαγδάτης από το Ιράν, το Ιράκ, το Κουβέιτ, τη Σαουδική Αραβία και τη Βενεζουέλα με σημαντικό ρόλο στην προσφορά του πετρελαίου. Σκοπός του οργανισμού αυτού είναι να συντονίζει και να εξασφαλίζει δίκαιες και σταθερές τιμές για τις χώρες που είναι παραγωγοί πετρελαίου, καθώς και μία απόδοση του

κεφαλαίου σε όσους επενδύουν στην βιομηχανία πετρελαίου. Συμπερασματικά ο ΟΠΕΚ είναι ένας διεθνής οργανισμός, του οποίου οι αποφάσεις σχετικά με την τιμολόγηση του πετρελαίου, επηρεάζουν την παγκόσμια οικονομία, καθώς ελέγχει το 77% των αποθεμάτων και παράγει 30 εκατομμύρια βαρέλια ημερησίως (Fattouh, 2011).

Το 1973, πραγματοποιήθηκε η πρώτη πετρελαϊκή κρίση, η οποία υπήρξε σκληρή για την παγκόσμια οικονομία. Αξίζει να σημειωθεί ότι η πετρελαϊκή κρίση είναι αποτέλεσμα της απότομης αύξησης ή μείωσης της παραγόμενης ποσότητας αργού πετρελαίου και τις μη προβλέψιμες τιμές. Οι τιμές εξαρτώνται από τους κανόνες προσφοράς και ζήτησης, που επηρεάζονται από διάφορα πολιτικά γεγονότα. Ιστορικά η περιοχή που έχουν σημειωθεί σχεδόν όλες οι πετρελαϊκές κρίσεις είναι η Μέση Ανατολή (Μπακιρτζής, 2004). Αιτία λοιπόν, της πετρελαϊκής κρίσης ήταν η απόφαση των ΗΠΑ να συνεχίσει να προμηθεύει τον ισραηλινό στρατό στην επίθεση που δέχονταν από Συρία και Αίγυπτο. Ως απάντηση, τα μέλη του ΟΠΕΚ κήρυξαν εμπάργκο πετρελαίου προς τις χώρες που στήριζαν το Ισραήλ. Αυτή του η κίνηση είχε σαν αποτέλεσμα να διπλασιαστούν οι τιμές και να διαμορφωθούν στα 80\$/βαρέλι.

Ακόμα δύο γεγονότα θα οδηγήσουν την τιμή του πετρελαίου στα 100\$/βαρέλι. Το πρώτο γεγονός είναι η επανάσταση στο Ιράν, που κατά συνέπεια υπήρξε ακύρωση όλων των εξαγωγικών συμβολαίων και το δεύτερο γεγονός είναι η έναρξη του πολέμου μεταξύ Ιράν και Ιράκ. Αν και ο πόλεμος μεταξύ Ιράν και Ιράκ συνεχίστηκε, οι τιμές του πετρελαίου μειώνονται στα 40\$/βαρέλι (Νικήτας, 2012).

Την περίοδο 1980 – 1986 λόγω της μειωμένης ζήτησης και της υπερβολικής παραγωγής από τις χώρες του ΟΠΕΚ, όπως επίσης και της πολιτικής περιορισμού της παραγωγής που ακολούθησε η Σαουδική Αραβία, η τιμή του πετρελαίου παρουσίασε διαδοχικές πτώσεις. Το ποσοστό πτώσης άγγιξε το 46% το 1986 (Hamilton, 2011).

Σημαντικό γεγονός της ίδιας περιόδου είναι η τρίτη πετρελαϊκή κρίση. Ο ΟΠΕΚ επηρεασμένος από την παγκόσμια ύφεση και την μείωση της ζήτησης, μειώνει τις τιμές του πετρελαίου. Όμως, ο πόλεμος στον Περσικό Κόλπο μεταξύ Ιράκ και Κουβέιτ το 1990-1991 είχε σαν αποτέλεσμα μία ακόμη σημαντική αύξηση στην τιμή του πετρελαίου.

Ένα ακόμα γεγονός που είχε αντίκτυπο στην τιμή του πετρελαίου το 1997-1998, είναι η αργή ανάπτυξη της οικονομίας των ασιατικών χωρών. Με αφορμή αυτό το γεγονός ο ΟΠΕΚ συμφώνησε στην αύξηση της παραγωγής. Σαν συνέπεια της αύξησης της παραγωγής πετρελαίου ήταν η μείωση της τιμής του αργού.

Το 1999-2000, η τιμή διπλασιάζεται καθώς η παραγωγή μειώνεται σε επίπεδα χαμηλότερα της ζήτησης. Η τιμή φτάνει τα 37 \$/βαρέλι. Το 2003, οι αναταράξεις στο Ιράκ και η αυξανόμενη ζήτηση από της αναπτυσσόμενες οικονομίες της Κίνας και της Ινδίας οδηγούν σε αύξηση της ζήτησης και σε πιθανή μείωση της προσφοράς. Η τιμή του πετρελαίου πέφτει στα 31\$/βαρέλι (Ντούνα, 2016).

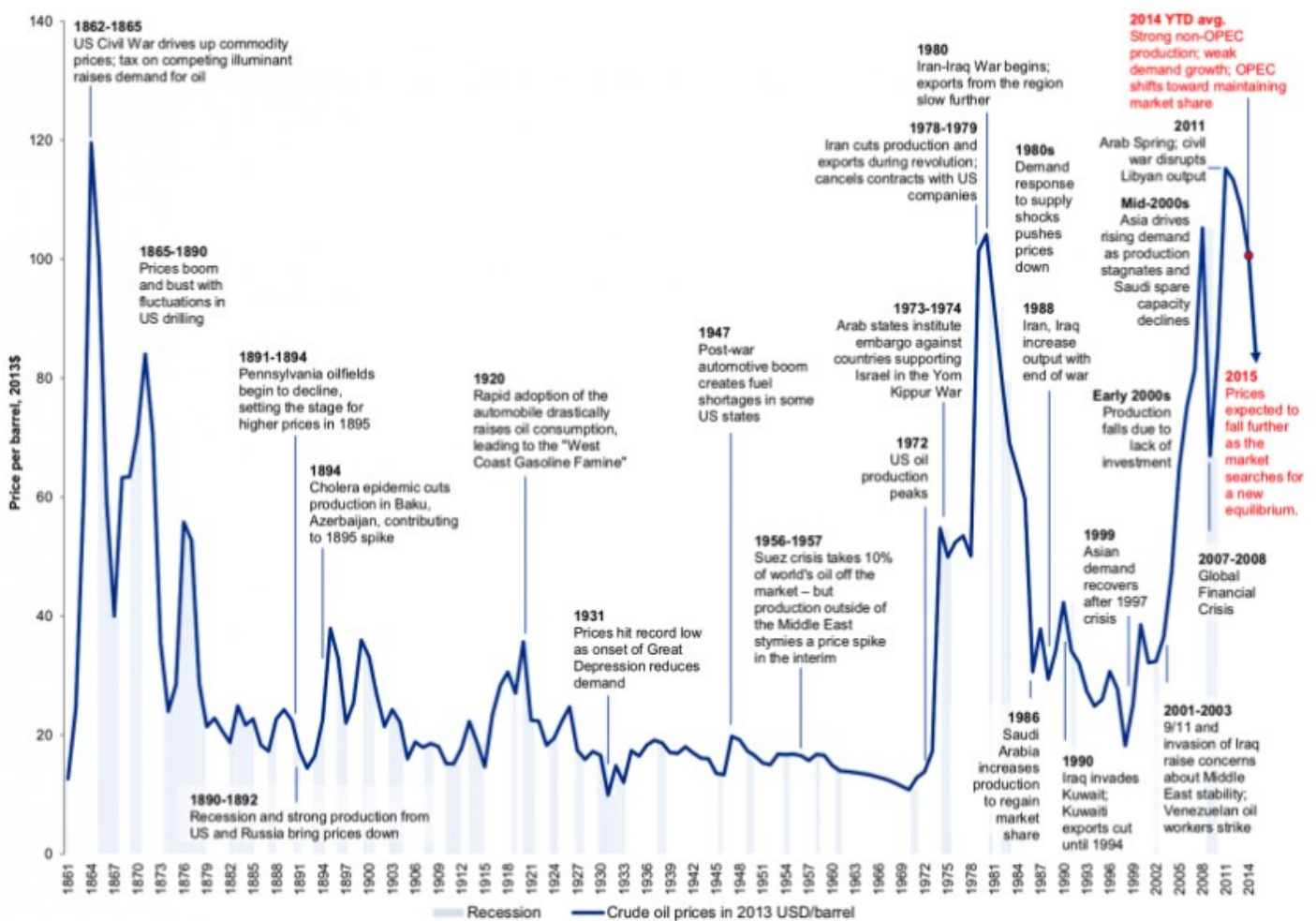
Το 2004 η τιμή του πετρελαίου αυξάνεται φτάνοντας τα 50\$ ανά βαρέλι και το 2005 τα 60\$ το βαρέλι. Το 2007, και συγκεκριμένα τον Νοέμβριο, η τιμή ανέρχεται περίπου τα 95 με 97\$/βαρέλι και αυτό συνέβη για δύο λόγους. Πρώτον, λόγω της πτώσης των αμερικανικών διαθέσιμων εμπορικών αποθεμάτων αργού πετρελαίου και δεύτερον, λόγω της μείωσης των επιτοκίων από την Ομοσπονδιακή Τράπεζα των Ηνωμένων Πολιτειών (Κωσταντάς, 2015).

Κατά το 2008 μία σειρά από γεγονότα οδηγούν σε ρεκόρ στην τιμή πετρελαίου, η οποία φτάνει στα 147,24 \$/βαρέλι, εκφράζοντας μια ονομαστική αύξηση της τάξης του 625% από τη μέση τιμή της δεκαετίας του 1990, 500% υψηλότερα από τα επίπεδα του 1998-1999. Οι λόγοι αυτής της αύξησης ήταν το σταθερό ύψος παραγωγής από τις χώρες του ΟΠΕΚ, η μείωση των εμπορικών αποθεμάτων των ΗΠΑ, η ραγδαία ανάπτυξη της οικονομίας της Κίνας και οι εθνικές συγκρούσεις στη Νιγηρία (Hamilton, 2011).

Συμπερασματικά, οι επιπτώσεις ενός πετρελαϊκού σοκ στην οικονομία εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως το μέγεθος της κρίσης, τις οικονομικές και πολιτικές συνθήκες, το βαθμό κατά τον οποίο εξαρτάται η οικονομία από το πετρέλαιο, καθώς και από τις πολιτικές και δημοσιονομικές πολιτικές που ακολουθούνται από τα κράτη. Ακόμα, οι τιμές του αργού πετρελαίου συμπεριφέρονται με αστάθεια σε σύγκριση με οποιαδήποτε άλλα προϊόντα σε περιόδους έλλειψης ή υπερβολικής παροχής. Τέλος, τα γεγονότα που ασκούν περισσότερη επιρροή στην τιμή του αργού είναι οι πόλεμοι, τα πολιτικά και τεχνολογικά γεγονότα.

Στο Γράφημα 2 φαίνονται οι διακυμάνσεις στις τιμές του πετρελαίου τα τελευταία 150 χρόνια. Αυτό που παρατηρούμε από το γράφημα είναι ότι η τιμή του πετρελαίου επηρεάζεται από μια σειρά γεγονότων. Τα γεγονότα αυτά είναι οι πόλεμοι (όπως πόλεμος Ιράν-Ιράκ), τα πολιτικά γεγονότα (όπως το εμπάργκο στις χώρες που στήριζαν το Ισραήλ) και τα τεχνολογικά γεγονότα (όπως η αύξηση της χρήσης του αυτοκινήτου). Επίσης αυτό που παρατηρούμε από το παρακάτω γράφημα είναι ότι μετά από ένα διάστημα υψηλών τιμών, η ύφεση που δημιουργείται επαναφέρει τις τιμές σε χαμηλότερα επίπεδα (Οικονόμου, 2014).

Γράφημα 2: Η ιστορία των τιμών του πετρελαίου.

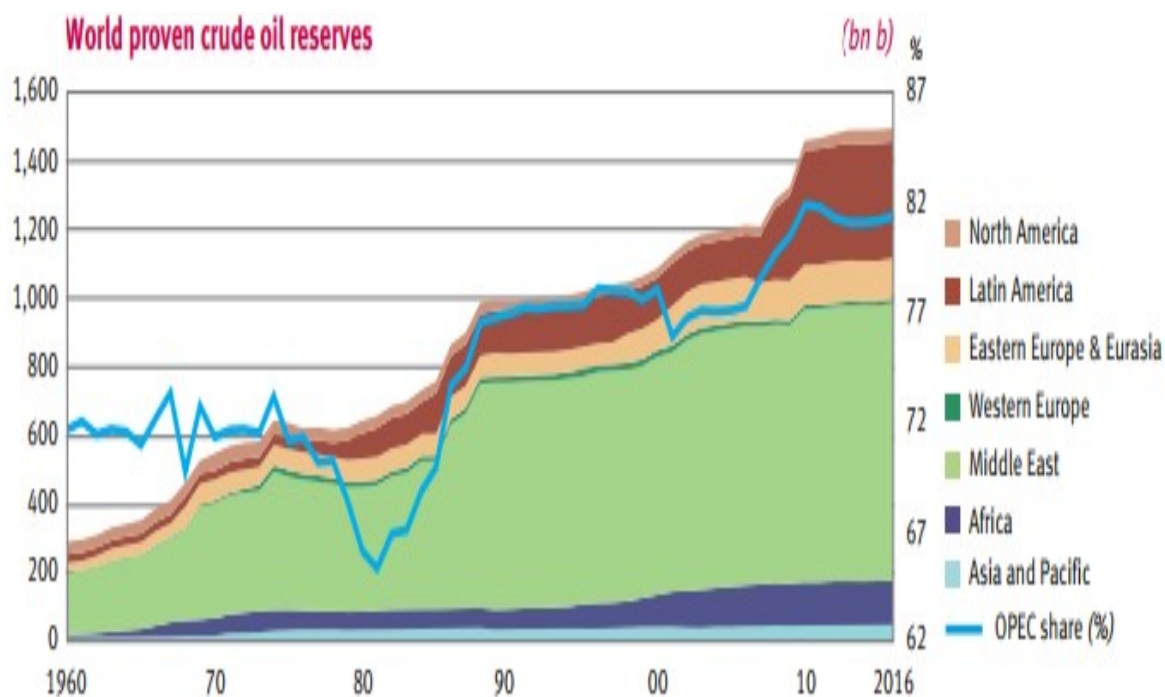
Πηγή: Ro, 2014

3.5 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ ΤΟΥ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ

Η τιμή του πετρελαίου διαμορφώνεται, όπως σε όλα τα προϊόντα, από τις δυνάμεις της προσφοράς και της ζήτησης. Όταν για παράδειγμα έχουμε μεταβολές στην ζήτηση, είτε λόγω πολιτικών κρίσεων είτε ύφεσης, η τιμή του πετρελαίου μειώνεται. Σημαντικό ωστόσο είναι να σημειωθεί ότι, οι τιμή του πετρελαίου επηρεάζεται και από μία πληθώρα γεωπολιτικών και άλλων παραγόντων που επιδρούν στις δυνάμεις της προσφοράς όσο και της ζήτησης. Τέτοιοι παράγοντες σύμφωνα με την μελέτη του Βορλόου που πραγματοποιήθηκε το 2008 είναι οι ακόλουθοι:

- Οι καιρικές συνθήκες και η εποχικότητα (θέρμανση τον χειμώνα, κλιματισμός το καλοκαίρι).
- Πολιτικές ή στρατιωτικές κρίσεις, όπως στην Νιγηρία και το Ιράν. Η απότομη μείωση της ποσότητας πετρελαίου εξαιτίας αυτών των κρίσεων θα οδηγήσει σε αύξηση της τιμής του πετρελαίου, σύμφωνα με τις δυνάμεις της προσφοράς και της ζήτησης.
- Η διαθεσιμότητα μονάδων διύλισης, ειδικά σε περιόδους αυξημένης ζήτησης (μετά από ατυχήματα ή μετά από έντονα καιρικά φαινόμενα).
- Οι επιδοτήσεις και η φορολογία στους καταναλωτές. Η μεταβολή τους οδηγεί σε σημαντικές αυξομειώσεις της ζητούμενης ποσότητας και των τιμών του πετρελαίου.
- Η προσδοκία των καταναλωτών για την επάρκεια των μελλοντικών αποθεμάτων. Η συνειδητοποίηση της παγκόσμιας οικονομίας ότι το πετρέλαιο μπορεί να μην επαρκεί οδήγησε σε συνεχείς ανατιμήσεις (Βορλόου, 2008).

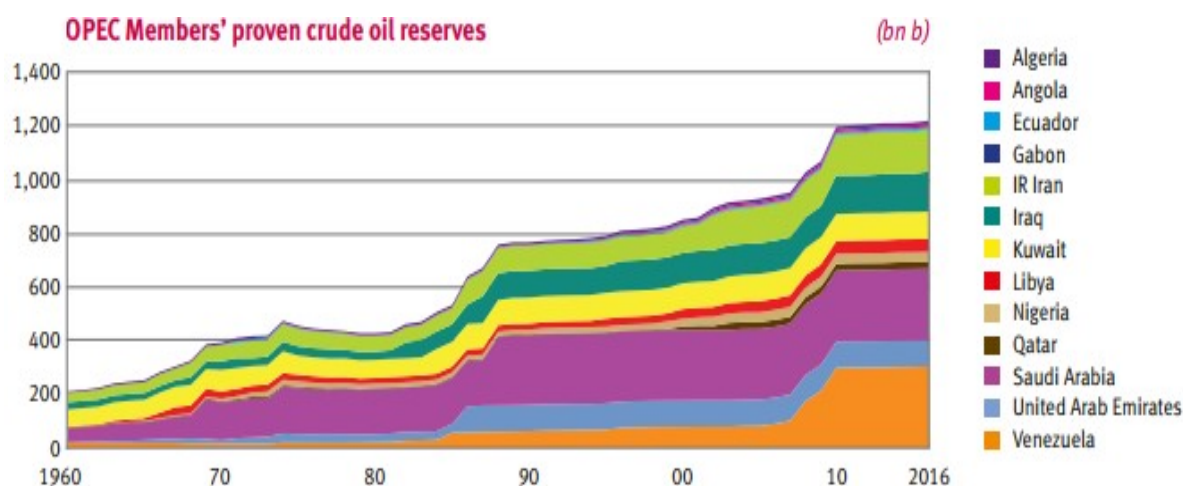
Γράφημα 3: Παγκόσμια αποδεδειγμένα αποθέματα αργού πετρελαίου

Πηγή: ΟΠΕΚ, 2017

Σύμφωνα με τον ΟΠΕΚ (Γράφημα 3), τα παγκόσμια αποδεδειγμένα αποθέματα αργού πετρελαίου ανά τον κόσμο φτάνουν περίπου τα 1500 δισεκατομμύρια βαρέλια, εκ των οποίων το μεγαλύτερο ποσοστό αποθεμάτων, βρίσκεται στις χώρες της Μέσης Ανατολής, ενώ ακολουθούν η Λατινική Αμερική και η Αφρική. Επίσης, από το παραπάνω γράφημα παρατηρούμε, ότι τα αποδεδειγμένα αποθέματα αργού πετρελαίου αυξήθηκαν με το πέρασ των χρόνων. Συγκεκριμένα, το 1960 τα αποδεδειγμένα αποθέματα ήταν στα 600 δισεκατομμύρια βαρέλια ενώ το 2000 έφτασαν τα 900 δισεκατομμύρια βαρέλια και το 2016 περίπου τα 1500 δισεκατομμύρια βαρέλια. Αυτή η αύξηση είναι αποτέλεσμα πολλών παραγόντων όπως είναι η αύξηση της ζήτησης στην κατανάλωση πετρελαίου, που οδήγησε στην αναζήτηση νέων κοιτασμάτων και η εξέλιξη της τεχνολογίας, με την εμφάνιση νέων τρόπων εξόρυξης σε μεγαλύτερο βάθος (ΟΠΕΚ, 2017).

Γράφημα 4: Αποδεδειγμένα αποθέματα αργού πετρελαίου των μελών του ΟΠΕΚ

Πηγή: ΟΠΕΚ, 2017

Στο Γράφημα 4 παρατηρούμε ότι τα αποδεδειγμένα αποθέματα αργού πετρελαίου των μελών του ΟΠΕΚ, αποτελούν τις χώρες που βρίσκονται στην πρώτη θέση των παγκόσμιων αποθεμάτων. Από τις χώρες του ΟΠΕΚ η Βενεζουέλα κατέχει την πρώτη θέση και ακολουθεί η Σαουδική Αραβία. Και εδώ παρατηρούμε ότι υπάρχει σταδιακή αύξηση των αποθεμάτων από το 1960 ως το 2016 (ΟΠΕΚ, 2017).

Ένας ακόμα προσδιοριστικός παράγοντας της τιμής του πετρελαίου είναι η αλματώδης ανάπτυξη και η παγκοσμιοποίηση, οι οποίες οδήγησαν σε αύξηση της ζήτησης του πετρελαίου. Η ανάπτυξη χωρών όπως της Κίνας, Ινδίας, Ρωσίας και της Λατινικής Αμερικής οδήγησε σε αύξηση της παραγωγής πετρελαίου.

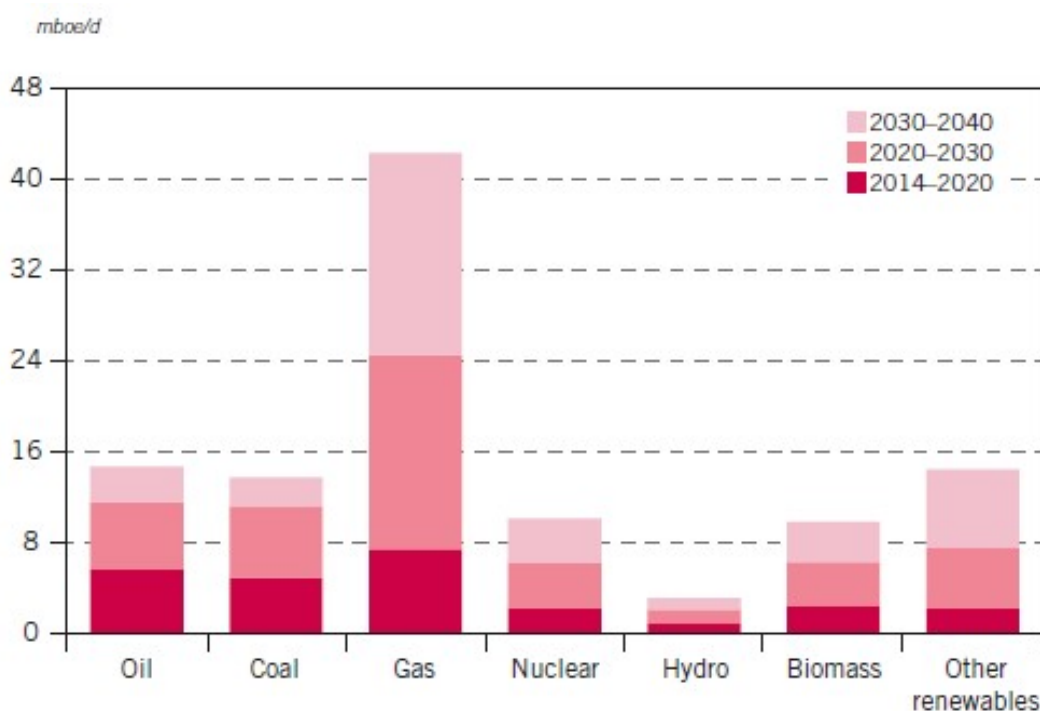
Τέλος, η διαθεσιμότητα μονάδων διύλισης για επέκταση της παραγωγικής δυναμικότητας αποτελεί παράγοντα που επηρεάζει την τιμή του μαύρου χρυσού. Τα τελευταία χρόνια δεν έχει γίνει καμία μεγάλη κατασκευή νέου διυλιστηρίου, κυρίως λόγω των υψηλών τιμών των υλικών κατασκευής και της ισχύουσας οικονομικής επιβράδυνσης (Βορλόου, 2008).

3.6 ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΑΓΟΡΑΣ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ

Ακολουθεί η μελλοντική ανάλυση της παγκόσμιας αγοράς πετρελαίου σύμφωνα με τα δημοσιευμένα οικονομικά στοιχεία διαφόρων οργανισμών, όπως του ΟΠΕΚ, του ΙΕΑ, της Παγκόσμια Τράπεζας και του ΕΙΥ.

Όπως αναφέρθηκε ήδη, το πετρέλαιο αποτελεί και θα εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό μέρος του παγκόσμιου ενεργειακού μείγματος, με συνολική αύξηση της ζήτησης περίπου 15 εκατομμύρια βαρέλια ανά ημέρα, αν και προβλέπεται ότι το μερίδιό του στο παγκόσμιο ενεργειακό μείγμα θα μειωθεί κατά 5 ποσοστιαίες μονάδες μέχρι το 2040, όπως φαίνεται και στο Γράφημα 5. Παρατηρείται επίσης, ότι το φυσικό αέριο είναι το καύσιμο με την μεγαλύτερη αύξηση από το 2014 ως το 2040 και ακολουθεί το πετρέλαιο (OPEC, 2016).

Γράφημα 5: Ζήτηση ενέργειας ανά τύπο καυσίμου, 2014 – 2040

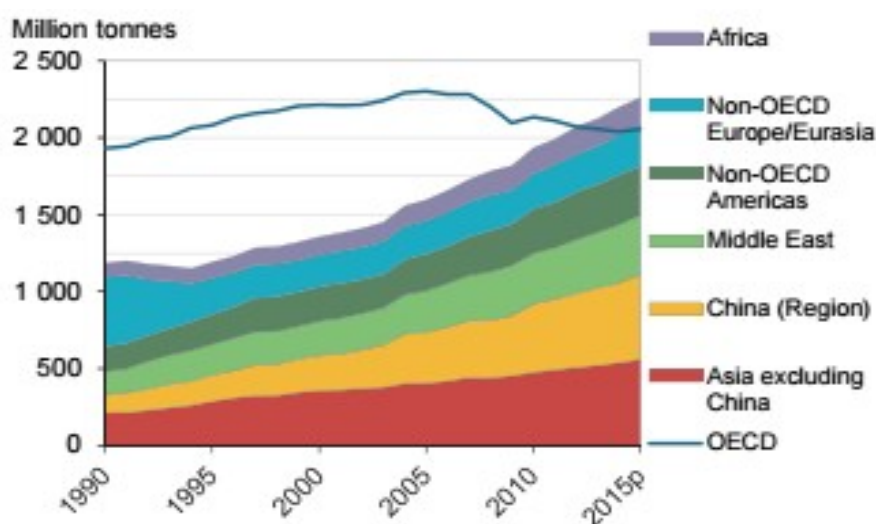
Πηγή: OPEC, 2016

Γίνεται μεγάλη προσπάθεια από πολλούς ερευνητές να μελετήσουν την πορεία της αγοράς πετρελαίου κατά τα επόμενα χρόνια, με τον κίνδυνο όμως ορισμένες από τις υποθέσεις τους να μην βγουν αληθινές όπως συνέβη άλλωστε και κατά τα προηγούμενα έτη. Οι αναλυτές προσπάθησαν να καταλάβουν πότε η αγορά πετρελαίου θα επιστρέψει σε ισορροπία. Αρκετοί πίστεψαν ότι αυτό θα συνέβαινε το 2015 όμως διαψεύστηκαν. Το 2015 η προσφορά ξεπέρασε τη ζήτηση. Η προσφορά κυμαίνονταν στα 0,9 εκατομμύρια βαρέλια ανά ημέρα ενώ αντίστοιχα η ζήτηση στα 2 εκατομμύρια βαρέλια ανά ημέρα. Τελικά, το 2017 η προσφορά και η ζήτηση πετρελαίου σύμφωνα με τον IEA θα ευθυγραμμιστούν, αλλά τα τεράστια αποθέματα

λειτουργούν αρνητικά για τον ρυθμό ανάκαμψης των τιμών του πετρελαίου (International Energy Agency, 2016).

Τυχόν μελλοντικές προβλέψεις όμως είναι ιδιαίτερα ευάλωτες και αυτό λόγω της αβεβαιότητας της τιμής του πετρελαίου, των μεταβαλλόμενων επιτοκίων, του ρυθμού των επενδύσεων στην προμήθεια του πετρελαίου και των γεωπολιτικών ζητημάτων. Σύμφωνα με το Γράφημα 6, όπου βλέπουμε την ζήτηση πετρελαίου ανά γεωγραφική περιοχή, παρατηρούμε ότι το 2014 σε σχέση με τα προηγούμενα έτη, προήλθε αύξηση της ζήτησης του πετρελαίου από χώρες εκτός ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης), ενώ η ζήτηση πετρελαίου χωρών του ΟΟΣΑ μειώθηκε. Οι χώρες που δεν ανήκουν στον ΟΟΣΑ αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο μερίδιο της παγκόσμιας ζήτησης πετρελαίου.

Γράφημα 6: Ζήτηση πετρελαίου ανά γεωγραφικές περιοχές

Πηγή: International Energy Agency, 2016

Κατά την περίοδο πρόβλεψης 2015 ως 2021, η παγκόσμια ζήτηση πετρελαίου αναμένεται να αυξηθεί κατά 7,2 εκατομμύρια βαρέλια ανά ημέρα (Πίνακας 1), όμως με μικρότερο ρυθμό ανάπτυξης σε σχέση με την περίοδο 2009-2015. Παρατηρούμε από τον παρακάτω πίνακα ότι η ζήτηση από 94,4 εκατομμύρια βαρέλια την ημέρα το 2015 θα φτάσει τα 101,6 εκατομμύρια βαρέλια ανά ημέρα το 2021. Οι χαμηλότερες από τις αναμενόμενες τιμές του πετρελαίου κατά την διάρκεια του 2016-2018 οδηγούν σε μεγαλύτερη ζήτηση (International Energy Agency, 2016).

**Πίνακας 1: Παγκόσμια ζήτηση πετρελαίου για την περίοδο 2015-2021,
(εκατομμύρια βαρέλια την ημέρα)**

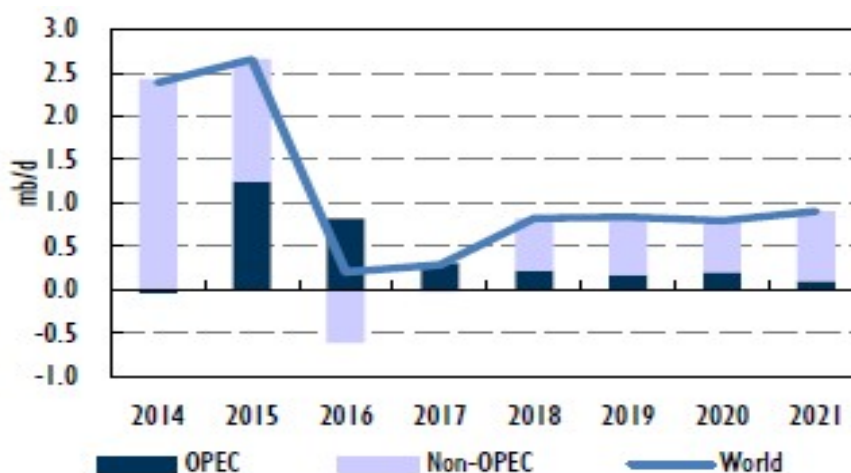
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2015-21
ΟΟΣΑ ΑΜΕΡΙΚΗ	24.4	24.4	24.5	24.4	24.4	24.3	24.2	-0.1
ΟΟΣΑ ΑΣΙΑ ΩΚΕΑΝΙΑ	8.1	8.0	8.0	7.9	7.9	7.9	7.8	-0.3
ΟΟΣΑ ΕΥΡΩΠΗ	13.7	13.7	13.6	13.5	13.4	13.3	13.1	-0.5
ΠΡΩΗΝ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ*	4.9	4.9	4.9	5.0	5.0	5.1	5.2	0.3
ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΕΥΡΩΠΗ	0.7	0.7	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8	0.1
ΚΙΝΑ	11.2	11.5	11.9	12.4	12.8	13.2	13.6	2.5
ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΑΣΙΑ	12.5	13.0	13.5	14.0	14.4	14.9	15.3	2.8
ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ	6.8	6.8	6.8	6.9	6.9	7.0	7.1	0.3
ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ	8.2	8.3	8.5	8.7	9.0	9.2	9.5	1.3
ΑΦΡΙΚΗ	4.1	4.2	4.4	4.5	4.7	4.8	5.0	0.9
ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ	94.4	95.6	96.9	98.2	99.3	100.5	101.6	7.2

*Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Λευκορωσία, Εσθονία, Γεωργία, Καζακστάν, Κιργιστάν, Λετονία, Λιθουανία, Μολδαβία, Ρωσία, Τατζικιστάν, Τουρκμενιστάν, Ουκρανία, Ουζμπεκιστάν

Πηγή: International Energy Agency, 2016

Το Γράφημα 7 εμφανίζει ότι οι χαμηλότερες τιμές μειώνουν την παγκόσμια παραγωγική ικανότητα του πετρελαίου. Η παγκόσμια παραγωγή πετρελαίου αυξήθηκε το 2015 στα 2,6 περίπου εκατομμύρια βαρέλια ανά ημέρα. Σε αντίθεση όμως με το 2014, όπου αντιπροσώπευαν ολόκληρη την αύξηση οι παραγωγοί των χωρών εκτός ΟΠΕΚ, το 2015 η αύξηση ήταν πιο ομοιόμορφα κατανομημένη μεταξύ των χωρών του ΟΠΕΚ και των εκτός ΟΠΕΚ χωρών. Το 2016 η παραγωγή εκτός ΟΠΕΚ μειώνεται μέχρι το 2017, ενώ από το 2018 και μετά θα αυξηθεί ξανά. Συμπερασματικά από το 2015 ως το 2021 επιβραδύνεται σημαντικά η ανάπτυξη τόσο από τους παραγωγούς των χωρών του ΟΠΕΚ όσο και από τους παραγωγούς των χωρών εκτός ΟΠΕΚ, φτάνοντας περίπου τα 0,9 εκατομμύρια βαρέλια ανά ημέρα (International Monetary Fund, 2017).

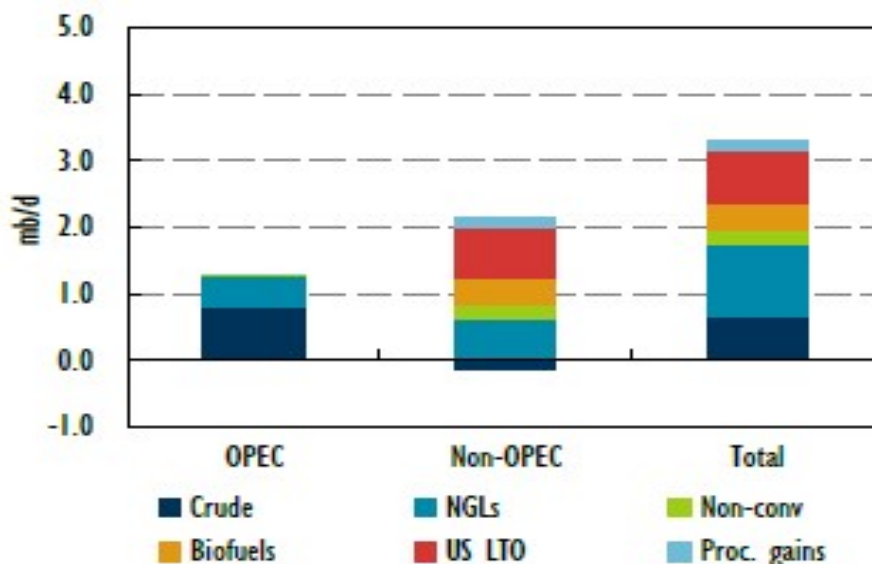
Γράφημα 7: Παγκόσμια παραγωγική ικανότητα

Πηγή: OPEC, 2016

Επίσης από το Γράφημα 8, παρατηρούμε ότι η παγκόσμια παραγωγική ικανότητα θα αυξηθεί αλλά η παραγωγή πετρελαίου θα μειωθεί. Σημαντική αύξηση παραγωγής θα υπάρξει στο NGLs (Natural Gas Liquids), καθώς θα κατέχει την πρώτη θέση μέχρι το 2021 και θα ακολουθεί το πετρέλαιο (OPEC, 2016).

Γράφημα 8: Παγκόσμια παραγωγική ικανότητα 2015-2021

Πηγή: OPEC, 2016

Σχετικά με την πορεία των τιμών του πετρελαίου θα εξετασθούν ορισμένες εκτιμήσεις διεθνών οργανισμών. Αρχικά, η Παγκόσμια Τράπεζα εκτιμούσε ότι τον Ιούλιο του 2016 η μέση τιμή του αργού θα έφτανε τα 43\$ το βαρέλι, έχοντας αναθεωρήσει σε σχέση με την προηγούμενη εκτίμησή της. Για το 2017, ομοίως αναθεώρησε καθώς η τιμή έφτασε τα 55\$ το βαρέλι. Ωστόσο οι προβλέψεις της μέχρι το 2025 είναι οι ακόλουθες:

- Για το 2018 εκτίμησε ότι η μέση τιμή του πετρελαίου θα είναι 60\$ το βαρέλι,
- Το 2019 θα φτάσει τα 61,5\$ το βαρέλι,
- Το 2020 θα διαμορφωθεί στα 62,9\$ το βαρέλι ,
- Ενώ ως το 2030 θα φτάσει τα 80\$ το βαρέλι (Πίνακας 2) (World Bank, 2017).

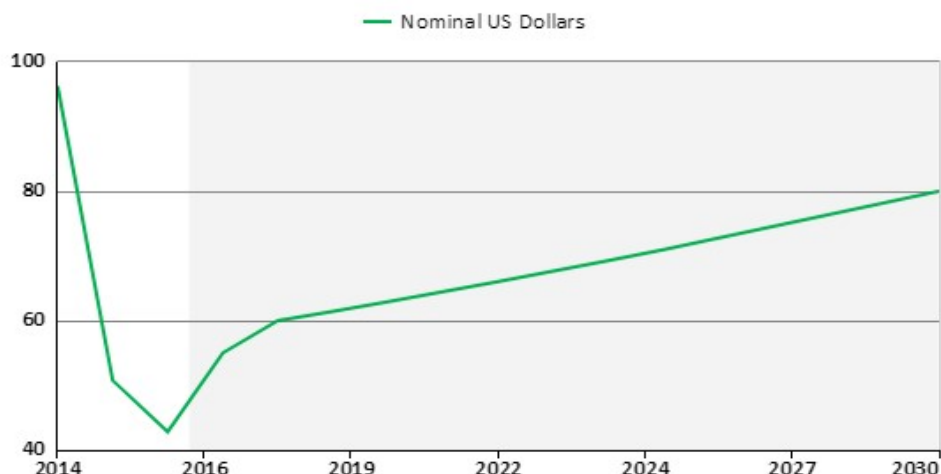
Πίνακας 2: Οι τιμές του αργού πετρελαίου από το 2014 ως 2030

\$/bbl	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2030
ΑΡΓΟ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ	96.2	50.8	42.8	55.0	60.0	61.5	62.9	64.5	66.0	67.6	69.3	71.0	80.0

Πηγή: World Bank, 2017

Γράφημα 9: Πρόβλεψη της τιμής του πετρελαίου από την Παγκόσμια Τράπεζα

Crude oil, avg, spot (\$/bbl)

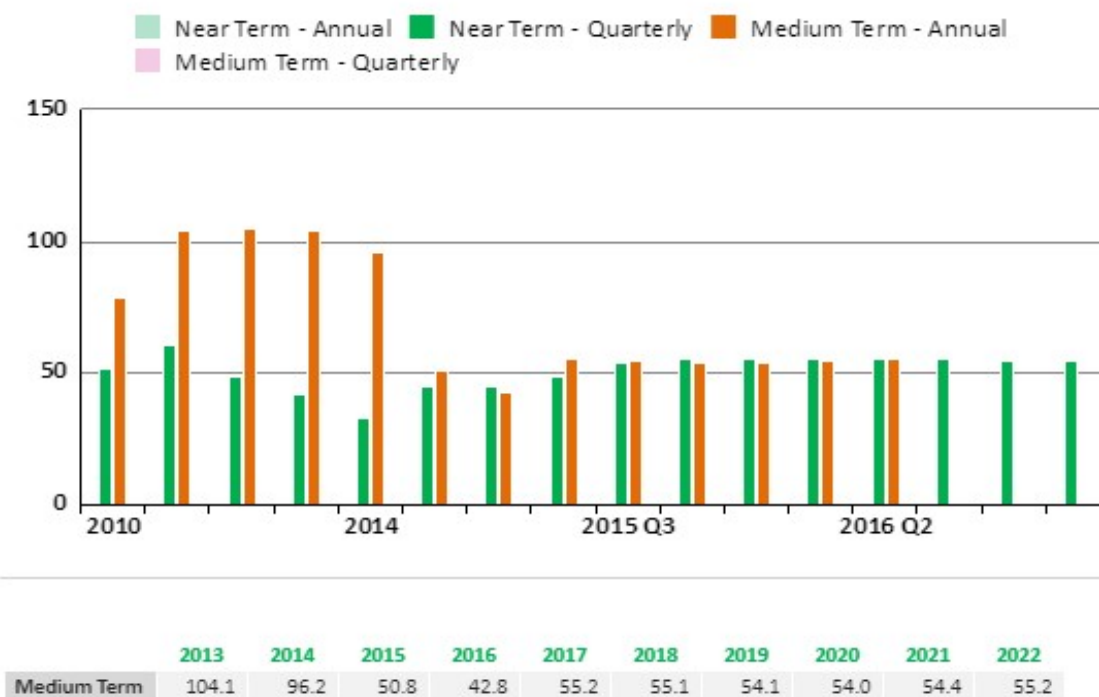
Πηγή: Knoema, 2017

Από την άλλη, οι προβλέψεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), είναι πιο συγκρατημένες σε σχέση με την Παγκόσμια Τράπεζα (Γράφημα 10). Το 2016 ανέφερε ότι η μέση τιμή του αργού πετρελαίου θα ήταν 43,6\$ το βαρέλι. Στην

συνέχεια προέβλεψε αύξηση στην πορεία της τιμής του αργού. Συγκεκριμένα, το 2017 θα έφτανε τα 50,6\$ το βαρέλι ενώ ως το 2020 θα φτάσει τα 56,3\$ το βαρέλι (International Monetary Fund, 2017).

Γράφημα 10: Πρόβλεψη της τιμής του πετρελαίου από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Spot Crude (empty)

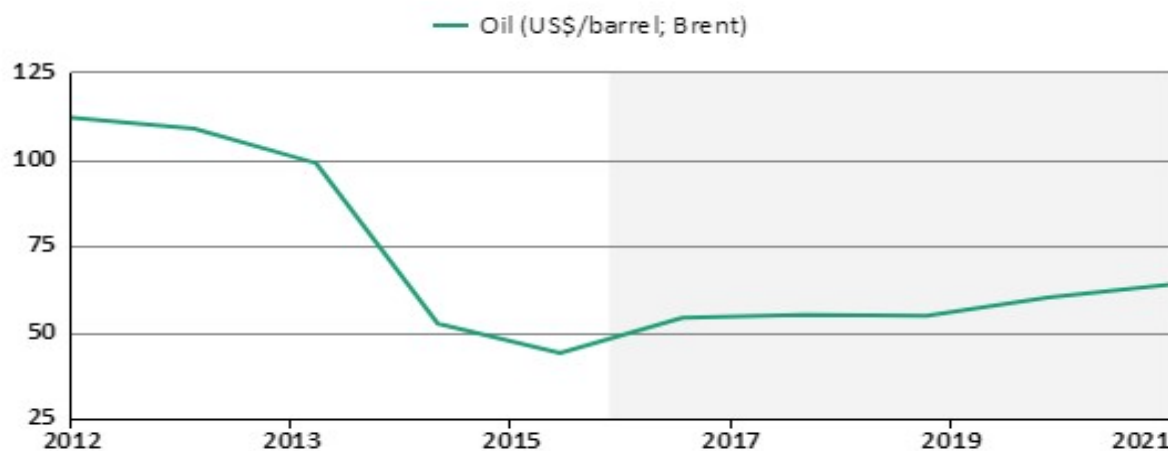

Πηγή: International Monetary Fund, 2017

Η EIU (Economist Intelligence Unit) προβλέπει αύξηση της μέσης τιμής του αργού πετρελαίου το 2017, με την τιμή να φτάνει στα 54,2\$ το βαρέλι (Γράφημα 11). Το ενδιαφέρον ωστόσο με την πρόβλεψη της EIU είναι ότι η αύξηση της τιμής θα συνεχιστεί μέχρι το 2018, στα 55,1\$ το βαρέλι. Στην συνέχεια, το 2019 θα υπάρξει σταδιακή μείωση της μέση τιμής του αργού πετρελαίου, φτάνοντας 54,8\$ το βαρέλι. Ενώ από το 2020 και μετά θα υπάρξει αύξηση στην τιμή του αργού πετρελαίου στα 60,0\$ το βαρέλι και στα 63,8\$ το βαρέλι το 2021.

Γράφημα 11: Πρόβλεψη της τιμής του πετρελαίου από το EIU

Brent; US\$/b

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
US\$/barrel	112.0	108.9	98.9	52.4	44.0	54.2	55.1	54.8	60.0	63.8

Πηγή: Knoema, 2017

Αυτό που παρατηρείται από τα παραπάνω είναι ότι παρουσιάζεται ασυμφωνία μεταξύ των αναλυτών. Υπάρχει μία κοινή γενική τάση ως προς την αύξηση της τιμής στο μεσοπρόθεσμο διάστημα και μία σταδιακή αύξηση ως το 2018, αλλά με διαφορετικές εκτιμήσεις ως προς τον ρυθμό αύξησης της τιμής. Αυτές οι διαφορές προέρχονται από τα διαφορετικά μοντέλα που χρησιμοποιούν οι αναλυτές (Κοιλιάκος, 2016).

3.7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σε αυτό το κεφάλαιο πραγματοποιήθηκε παρουσίαση της αγοράς πετρελαίου, απαραίτητη στην διαμόρφωση μιας βάσης, επί της οποίας θα συνεχίσει σε επόμενο στάδιο η παρούσα μελέτη. Για το σκοπό αυτό, εν αρχή πραγματοποιήθηκε αναδρομή τόσο στην ιστορία του πετρελαίου, όσο και στην γεωπολιτική σημασία του στις σχέσεις μεταξύ χωρών στο διεθνές σύστημα. Αναφορικά με την ιστορία του, από τη χρήση του από το Νόε ως το Ford, εμφανίζεται το κατά πόσο συνυφασμένη είναι με την πορεία του πολιτισμού των ανθρώπων.

Έπειτα, στο πλαίσιο της γεωπολιτικής, κατά την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου όπου και η βιομηχανία πετρελαίου γιγαντώθηκε, καθώς και στη μεταπολεμική περίοδο, παρουσιάζεται η πολιτική και οικονομική δύναμη που διαθέτει όποια χώρα δύναται να ελέγχει την ενέργεια. Από την άλλη, χώρες εξαρτημένες από μία και μόνο πηγή ενέργειας, όπως οι Η.Π.Α. (από το πετρέλαιο), έχουν σημαντικές συνέπειες τόσο οικονομικές, όσο και στρατηγικές. Οι Η.Π.Α. δε, ως ο μεγαλύτερος καταναλωτής πετρελαίου, αποτελούν έναν εκ των σημαντικότερων παραγόντων στην παγκόσμια γεωπολιτική στρατηγική, καθώς και η Μέση Ανατολή ως ο μεγαλύτερος παραγωγός, ενώ η τιμή του πετρελαίου, αποκτά μεγάλη σημασία ως σύνδεσμος μεταξύ γεωπολιτικής και οικονομίας.

Στη συνέχεια, από την ιστορική αναδρομή στην τιμή του πετρελαίου, και αφού παρατηρήθηκαν αξιοσημείωτα γεγονότα κατά την πορεία της ιστορίας, εμφανίζεται πως τα γεγονότα που ασκούν μεγαλύτερη επιρροή στην τιμή του αργού πετρελαίου είναι οι πόλεμοι (οι οποίοι αρκετές φορές ως λόγο έναρξης έχουν την κατοχή ή διαχείριση των ενεργειακών πηγών), όπως και διάφορες εξελίξεις στον τομέα της πολιτικής ή της τεχνολογίας. Αξίζει να σημειωθεί επίσης η ασταθής συμπεριφορά που παρουσιάζουν οι τιμές του πετρελαίου συγκριτικά με όλα τα υπόλοιπα προϊόντα σε περιόδους έλλειψης ή υπερβολικής παροχής.

Έπειτα από την ιστορική αναδρομή αλλά και τη διατύπωση των προσδιοριστικών παραγόντων της τιμής του πετρελαίου, η πορεία της διατριβής προχώρησε στην μελλοντική ανάλυση της παγκόσμιας αγοράς πετρελαίου. Οι αναλυτές στο σύνολό τους παρουσιάζουν ασυμφωνία όσον αφορά την ακριβή τιμή του πετρελαίου στο μέλλον, παρ'όλα αυτά υπάρχει μία κοινή ανοδική τάση στην εξέλιξη της τιμής. Γεγονός πάντως αποτελεί πως η πρόβλεψη της εικόνας της αγοράς πετρελαίου στο μέλλον είναι ιδιαίτερος δύσκολη, λόγω της ιδιαιτερότητας που παρουσιάζουν οι παράγοντες που την επηρεάζουν, όπως η πρόβλεψη μιας πολιτικής κρίσης ή ενός πολέμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑΣ

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός του κεφαλαίου είναι η εξέταση της ύπαρξης του φαινομένου της κατάρτας των πόρων στην οικονομία της Βενεζουέλας υπό το πρίσμα του οικονομικού εθνικισμού της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας. Έτσι, στο παρόν κεφάλαιο θα παρατεθούν κάποια εισαγωγικά στοιχεία για την ιστορία της Βενεζουέλας, συνυφασμένα με την πορεία της εκμετάλλευσης του πετρελαίου. Στη συνέχεια, θα πραγματοποιηθεί μελέτη των θεμελιωδών μακροοικονομικών μεγεθών, καθώς και ανάλυση γενικών οικονομικών στοιχείων, ώστε να αποδειχθεί αν η Βενεζουέλα πάσχει από την κατάρτα των πόρων. Η υπό μελέτη περίοδος αφορά το 2004 ως το 2016.

4.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΗΣ ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑΣ

Η Βενεζουέλα, ή επίσημα Μπολιβαριανή Δημοκρατία της Βενεζουέλας, είναι χώρα της Νότιας Αμερικής και πρώην ισπανική αποικία, πλούσια σε ιστορία, πολιτισμό και φυσικούς πόρους. Είναι μία από τις μεγαλύτερες χώρες σε αποθέματα πετρελαίου. Πρωτεύουσα της Βενεζουέλας είναι το Καρακάς, ενώ κατέχει την 33^η θέση παγκοσμίως ως μεγαλύτερη σε έκταση χώρα. Το πολίτευμα της Βενεζουέλας είναι Ομοσπονδιακή Δημοκρατία με σημαντικότερο πρόεδρο τον Ούγκο Τσάβες το 1998, ο οποίος άρχισε την Μπολιβαριανή επανάσταση. Παρά το πραξικόπημα και τις απεργιακές κινητοποιήσεις το 2002 – 2003 καθώς και άλλες πολιτικές δοκιμασίες που πέρασε η Βενεζουέλα, ο Τσάβες κατάφερε να παραμείνει στην εξουσία ως το 2013 όπου και απεβίωσε. Την εξουσία ανέλαβε ο Νικολά Μαδούρο από τις 5 Μαρτίου 2013, όμως μία σειρά γεγονότων όπως η εγκληματικότητα, οι ελλείψεις στα τρόφιμα και η αύξηση του πληθωρισμού έχουν οδηγήσει την χώρα σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης (Καραπηδάκη, 2014). Υπεύθυνη για την νομισματική πολιτική της Βενεζουέλας είναι η κεντρική τράπεζα της Βενεζουέλας.

Η αγορά της έχει κύριο τομέα την αγορά πετρελαίου, ο οποίος αποτελεί περίπου το ένα τρίτο του ΑΕΠ, το 80% των εξαγωγών και το μεγαλύτερο ποσοστό του εισοδήματος της κυβέρνησης εξαρτάται από το πετρέλαιο. Ο τομέας των

κατασκευών, όπως κατασκευή και εξαγωγή ατσαλιού, αλουμίνιου και τσιμέντου, αποτελεί ένα άλλο τμήματος αγοράς της Βενεζουέλας, το οποίο συνεισφέρει περίπου το 17% στο ΑΕΠ της χώρας. Τέλος η γεωργία προσφέρει ένα μικρό μέρος στο ΑΕΠ της, σε ποσοστό περίπου 3% (Weisbrot & Johnston, 2012).

Η ανακάλυψη αποθεμάτων πετρελαίου κατά την διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ήταν κομβική για την Βενεζουέλα και μεταμόρφωσε την οικονομία της. Δημιούργησε έντονη οικονομική ανάπτυξη, η οποία συνέχισε μέχρι τη δεκαετία του 1980. Όμως, τα πράγματα άλλαξαν ριζικά με την πτώση των διεθνών τιμών του πετρελαίου που είχαν ως αποτέλεσμα οικονομική λιτότητα και κοινωνική αναταραχή (Καραπηδάκη, 2014).

Κατά το 2017, η Βενεζουέλα εξακολουθεί να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα έσοδα του πετρελαίου, τα οποία αντικατοπτρίζουν σχεδόν όλα τα κέρδη από τις εξαγωγές και σχεδόν τα μισά έσοδα της κυβέρνησης. Το 2016, το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 10%, ο πληθωρισμός έφθασε το 475%, οι άνθρωποι αντιμετώπισαν ελλείψεις καταναλωτικών αγαθών και τα διεθνή αποθέματα της κεντρικής τράπεζας μειώθηκαν (Weisbrot & Johnston, 2012). Βέβαια η Βενεζουέλα κατάφερε να εξοφλήσει το εξωτερικό της χρέος και να περιορίσει το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Ωστόσο, η εγχώρια παραγωγή και βιομηχανία συνεχίζουν να υποβαθμίζονται σε σημαντικό βαθμό, ενώ η κυβέρνηση της Βενεζουέλας εξακολουθεί να βασίζεται στις εισαγωγές ώστε να καλύψει τις βασικές της ανάγκες σε τρόφιμα και καταναλωτικά αγαθά (Central Intelligence Agency, 2018).

Οι πτώσεις των τιμών του πετρελαίου (από το 2014), έχουν επιδεινώσει την οικονομική κρίση της Βενεζουέλας. Η ανεπαρκής πρόσβαση σε δολάρια, οι έλεγχοι των τιμών και οι άκαμπτοι εργατικοί κανονισμοί έχουν οδηγήσει ορισμένες αμερικανικές και πολυεθνικές επιχειρήσεις να μειώσουν ή να τερματίσουν τις δραστηριότητές τους στη Βενεζουέλα. Ακόμα, η αβεβαιότητα της αγοράς πετρελαίου σε συνδυασμό με τη χαμηλή ταμειακή ροή της κρατικής πετρελαϊκής εταιρείας PDVSA επιβράδυναν τις επενδύσεις στον πετρελαϊκό τομέα και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τη μείωση της παραγωγής πετρελαίου (Central Intelligence Agency, 2018).

Η απάντηση της κυβέρνησης του προέδρου Μαδούρο, για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης ήταν να αυξηθεί ο κρατικός έλεγχος της οικονομίας και να κατηγορηθεί ο ιδιωτικός τομέας για τις ελλείψεις. Επίσης ο Μαδούρο είχε παραχωρήσει μεγάλη εξουσία, όσον αφορά την παραγωγή και διανομή σπάνιων αγαθών, στους στρατιωτικούς και στις τοπικές επιτροπές μελών του σοσιαλιστικού κόμματος. Η κυβέρνηση της Βενεζουέλας διατηρεί αυστηρούς νομισματικούς ελέγχους από το 2003. Το 2016 ωστόσο, η κυβέρνηση πραγματοποίησε αλλαγή στο πλήθος των επίσημων μηχανισμών ανταλλαγής νομισμάτων, από τρεις σε δύο, για την πώληση δολαρίων σε επιχειρήσεις και ιδιώτες. Οι έλεγχοι συναλλάγματος αυτοί, παρουσιάζουν σημαντικά εμπόδια στο εμπόριο της Βενεζουέλας, επειδή οι εισαγωγείς δεν μπορούν να λάβουν αρκετά δολάρια για την αγορά αγαθών (Καραπηδάκη, 2014). Στο πλαίσιο αυτό, έχουν δημιουργηθεί ευκαιρίες για αρμπιτράζ και για διαφθορά. Για την αντιμετώπισή τους, ο Μαδούρο έχει χρησιμοποιήσει νομοθεσίες τέτοιες, ώστε το κράτος να μπορέσει να λειτουργήσει ως ο κύριος αγοραστής και διανομέας των εισαγωγών, να ενισχύσει τον έλεγχο των συναλλαγματικών ισοτιμιών και των τιμών ευρύτερα (Central Intelligence Agency, 2018).

4.3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΘΕΜΕΛΙΑΚΩΝ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑΣ

Για να απαντηθεί το ερώτημα, αν τελικά η οικονομία της Βενεζουέλας πάσχει από την κατάρρα των πόρων και την ολλανδική ασθένεια ή όχι, θα πρέπει πρώτα να μελετηθούν οι μακροοικονομικές της επιδόσεις. Γι' αυτό το λόγο, στον Πίνακα 3, αναλύεται το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) για την υπό μελέτη περίοδο (2004-2016) όπως και η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ, το χρέος της κεντρικής κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ, το δημοσιονομικό έλλειμμα ή πλεόνασμα ως ποσοστό του ΑΕΠ, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και το ποσοστό της ανεργίας.

Η αξία του ΑΕΠ της Βενεζουέλας αντιπροσωπεύει το 0,56% της παγκόσμιας οικονομίας. Παρατηρούμε ότι το ΑΕΠ εμφανίζει μία αύξηση από το 2004 ως το 2011 από 112.189 δις δολάρια σε 334.069 δις δολάρια, ενώ μετά μειώνεται λόγω της οικονομικής κρίσης και κατά συνέπεια της ύφεσης που πέρασε η οικονομία της Βενεζουέλας, ενώ φτάνει το 2016 τα 333.715 δις δολάρια (Trading Economics, 2018). Ο ετήσιος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ μέχρι το 2008 ήταν θετικός, με φθίνουσα

πορεία, ενώ στην συνέχεια παρουσίασε μείωση, ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης. Το χρέος της Βενεζουέλας είναι υψηλό σε σχέση με το αντίστοιχο χρέος λοιπών ανεπτυγμένων χωρών παγκοσμίως, καταλαμβάνοντας την 135^η θέση στην αντίστοιχη λίστα, σύμφωνα με το World Factbook της Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών των Η.Π.Α. (Central Intelligence Agency, 2018). Σε σχέση όμως με χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως την Ελλάδα, την Ισπανία και την Ιταλία, το χρέος της Βενεζουέλας εμφανίζεται χαμηλό. Η Βενεζουέλα για την υπό μελέτη περίοδο, διαχρονικά παρουσιάζει έλλειμμα, εκτός από το 2004 και 2005 όπου παρουσίασε μικρό ποσοστό πλεονάσματος. Μετά την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης, τα ποσοστά του ελλείμματος είναι ιδιαίτερα υψηλά φτάνοντας το 2016 το ποσοστό των 25,70% του ΑΕΠ της. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας, παρουσιάζει ανάλογες αυξομειώσεις με το ΑΕΠ της, ενώ ισοδυναμεί με το 101% του μέσου όρου στον κόσμο (Trading Economics, 2018). Τέλος, τα ποσοστά ανεργίας το 2016 είναι ιδιαίτερα αυξημένα. Αναμενόμενο γεγονός, έπειτα από τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές αναταραχές που πέρασε η χώρα.

**Πίνακας 3: Θεμελιώδη Μακροοικονομικά Μεγέθη της οικονομίας της Βενεζουέλας,
2004-2016**

ΕΤΗ	ΑΕΠ (σε δισ US \$)	ΑΥΞΗΣΗ ΑΕΠ (ετήσια %)	ΧΡΕΟΣ ΚΕΝΤΡ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ (% του ΑΕΠ)	ΔΗΜΟΣΙΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΕΟΝΑΣΜΑ /ΕΛΛΕΙΜΜΑ (% σε ΑΕΠ)	ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΑΕΠ (σε US \$)	ΑΝΕΡΓΙΑ (% επί του συνόλου του εργατικού δυναμικού)
2004	112.189	18,28	42,17	2,47	4,309.504	15,06
2005	143.290	10,31	35,56	4,09	5,418.439	12,24
2006	177.531	9,87	25,65	-1,60	6,609.949	9,95
2007	221.817	8,75	26,36	-2,81	8,133.306	8,49
2008	289.741	5,27	20,31	-3,46	10,464.263	7,35
2009	237.294	-3,20	27,57	-8,68	8,442.837	7,87
2010	294.282	-1,48	36,46	-10,36	10,316.832	8,50
2011	334.069	4,17	50,57	-11,59	11,541.876	8,20
2012	331.457	5,62	58,09	-15,64	11,287.303	7,82
2013	228.017	1,34	73,70	-14,34	7,655.111	7,47
2014	215.296	-3,89	63,48	-16,84	7,127.506	6,70
2015	260.089	-6,22	41,50	-23,14	8,493.972	7,40
2016	333.715	-10,00	32,84	-25,70	10,755.065	18,14

Πηγή: Global Finance, International Monetary Fund, 2017. International Energy Agency,
2015

4.4 ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΕΝΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Με την ανάλυση των παρακάτω γενικών οικονομικών στοιχείων θα εξετασθεί αν η Βενεζουέλα πάσχει από την κατάρρα των πόρων και την ολλανδική ασθένεια. Τα οικονομικά μεγέθη που αναλύονται στη συνέχεια είναι οι εξαγωγές ορυκτών

προϊόντων και βιομηχανικών, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, ο πληθωρισμός, η συναλλαγματική ισοτιμία και τα διεθνή αποθέματα της Βενεζουέλας για την υπό μελέτη περίοδο, 2004 έως 2016.

Τα κέρδη της Βενεζουέλας εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τους ορυκτούς πόρους της, καθώς είναι από τις χώρες που κατέχουν τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου και η οικονομία της χώρας είναι άμεσα συνδεδεμένη με τα κέρδη από τις εξαγωγές πετρελαίου.

Από το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών παρατηρείται ότι η Βενεζουέλα εμφανίζει πλεόνασμα αλλά με φθίνουσα πορεία μέχρι το 2014, ενώ στην συνέχεια παρατηρείται έλλειμμα, με αύξουσα πορεία, γεγονός που αποδεικνύει ότι ισχύει η υπόθεση της κατάρτας των πόρων (Trading Economics, 2018).

Ο πληθωρισμός για την υπό μελέτη περίοδο παρουσιάζει αυξομειώσεις αλλά τα τελευταία έτη είναι ιδιαίτερα υψηλός φτάνοντας το 121,7% κατά το 2015 και το 475,8% κατά το 2016 (International Monetary Fund, 2017). Ο υψηλός πληθωρισμός είναι ένα άλλο στοιχείο που αποδεικνύει την ύπαρξη της κατάρτας των πόρων. Επειδή το εθνικό νόμισμα της Βενεζουέλας υποτιμήθηκε και τα οικονομικά προβλήματα της χώρας συνεχίστηκαν, ενώ η κυβέρνηση για την αντιμετώπισή του, εφάρμοσε έλεγχο τιμών σε βασικά προϊόντα. Η επίσημη συναλλαγματική ισοτιμία της χώρας παρουσιάζει μεγάλη υποτίμηση λόγω της μεταβολής των τιμών του πετρελαίου. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 4, φαίνεται πως το φαινόμενο της κατάρτας των πόρων έχει άμεσο αντίκτυπο στην οικονομία της Βενεζουέλας αλλά και έμμεσο γιατί υπάρχει αύξηση της εξάρτησης της Βενεζουέλας από της εξαγωγές πετρελαίου αλλά και μείωση των εξαγωγών των βιομηχανικών προϊόντων (Trading Economics, 2018).

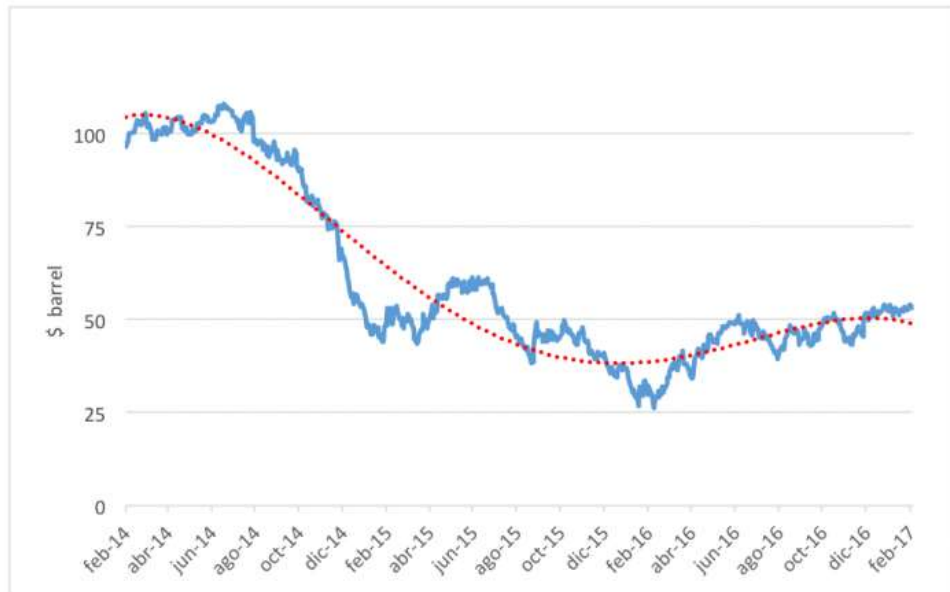
Πίνακας 4: Γενικά οικονομικά στοιχεία της οικονομίας της Βενεζουέλας

ΕΤΗ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΟΡΥΚΤΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚ ΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩ Ν (% του ΑΕΠ)	ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟ Σ (% ετήσιος)	ΕΠΙΣΗΜΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ ΤΙΚΗ ΙΣΟΤΙΜΙΑ (VEB ανά USD)	ΔΙΕΘΝΗ ΑΠΟΘΕΜΑΤ Α (σε εκαUSD)
2004	56.419	17.214	13.8	21,7	-	24.208
2005	56.305	17.631	17.7	15,9	2.10	30.368
2006	62.654	16.587	14.9	13,6	2.15	37.440
2007	58.016	10.710	6.0	18,7	2.15	34.286
2008	64.884	20.472	10.8	30,3	2.15	43.127
2009	65.020	19.693	0.18	27,0	2.15	35.830
2010	72.378	24.970	1.8	28,1	2.58	30.332
2011	67.195	22.397	4.8	26,0	4.29	29.892
2012	73.058	22.720	0.7	21,0	4.29	29.890
2013	68.760	22.333	2.0	40,6	6.05	21.481
2014	67.498	19.169	1.6	62,1	6.28	22.080
2015	59.374	14.757	-7.8	121,7	6.28	16.370
2016	-	-	-3.3	475,8	9.26	10.995

Πηγή:International Monetary Fund, 2017.International Energy Agency,2015. Banco Central deVenezuela, OFX, 2018

Μείωση της τιμής του πετρελαίου οδηγεί σε αύξηση του πληθωρισμού και μείωση των συναλλαγματικών αποθεμάτων της χώρας πράγμα που επιβεβαιώνει την ύπαρξη της κατάρτας των πόρων στην οικονομία της Βενεζουέλας. Η τιμή ενός βαρελιού πετρελαίου το 2017 είναι κατά 50% μικρότερη από ότι ήταν στα μέσα του 2014 και η τιμή του αυξήθηκε κατά 47% το 2016, όπως φαίνεται και από το παρακάτω γράφημα (Mendez, 2017).

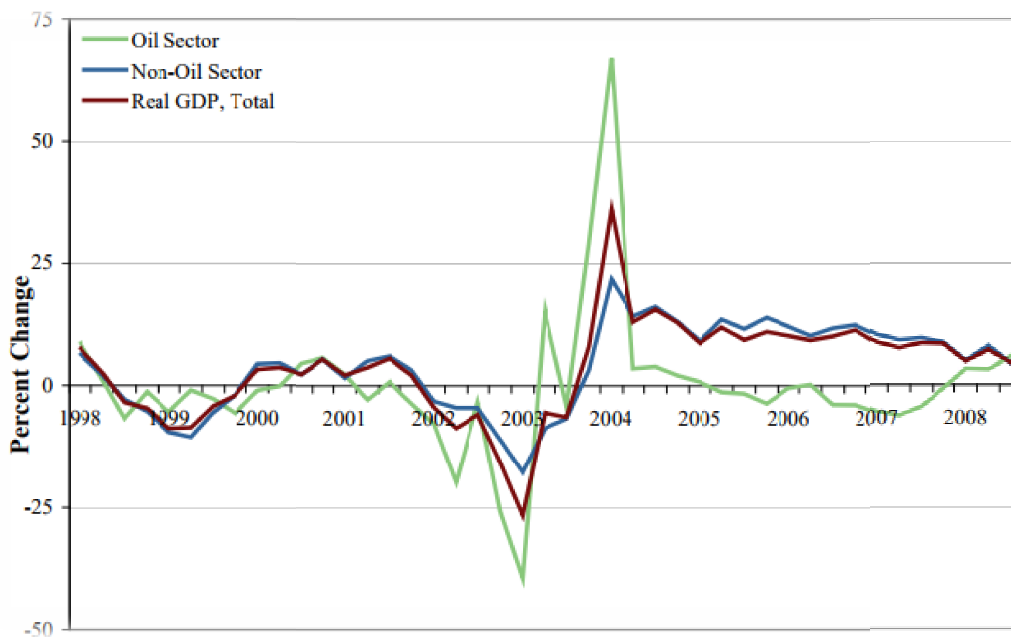
Γράφημα 12: Τιμή βαρελιού WTI

Πηγή: Mendez, 2017

Από το Γράφημα 13, παρατηρείται η θετική συσχέτιση του ΑΕΠ της Βενεζουέλας με τον τομέα του πετρελαίου και κατ' επέκταση με την τιμή του πετρελαίου. Αυτό αποτελεί ένα γεγονός που επιβεβαιώνει την ύπαρξη του φαινομένου της κατάρας των πόρων στην οικονομία της Βενεζουέλας.

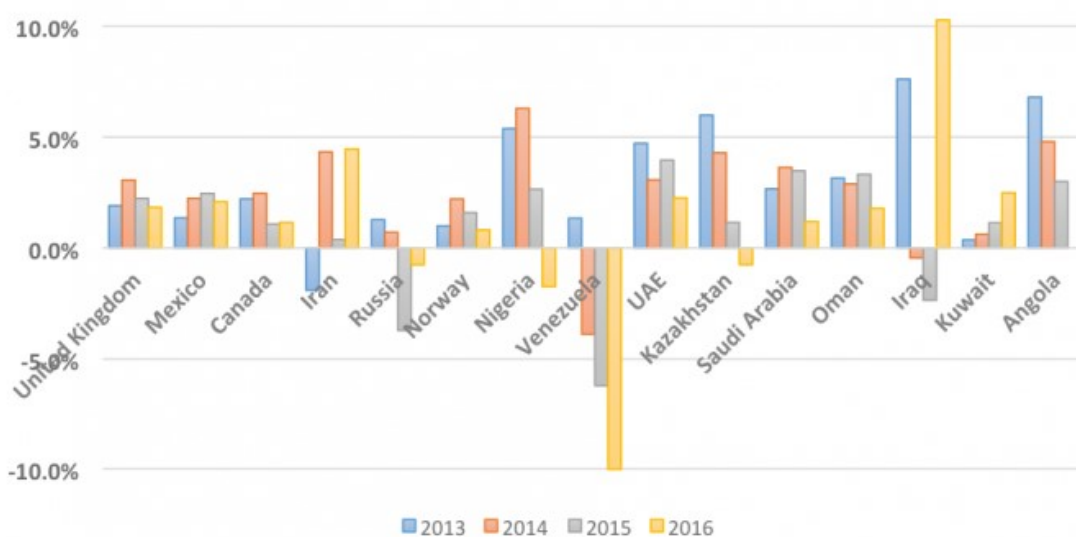
Γράφημα 13: Συσχέτιση ανάπτυξης ΑΕΠ και πετρελαίου

Πηγή: Banco Central de Venezuela, 2018

Ο αντίκτυπος της πτώσης των τιμών του πετρελαίου είναι διαφορετικός για κάθε οικονομία. Χώρες οι οποίες εξαρτώνται περισσότερο από το πετρέλαιο θα υποστούν μεγαλύτερες μειώσεις στις οικονομικές τους επιδόσεις σε σχέση με τις χώρες που εξαρτώνται σε μικρότερο βαθμό από το πετρέλαιο. Όπως φαίνεται στο Γράφημα 14, οι χώρες με τις χειρότερες οικονομικές επιδόσεις δεν είναι αυτές που έχουν την μεγαλύτερη έκθεση στην αγορά πετρελαίου, απόδειξη ύπαρξης της κατάρας των πόρων (Mendez, 2017).

Γράφημα 14: Οικονομική Ανάπτυξη των 15 μεγαλύτερων χωρών εξαγωγής πετρελαίου

Πηγή: International Monetary Fund, 2017

Οι χώρες με μικρότερη έκθεση στις τιμές του πετρελαίου έχουν λιγότερη ασταθή οικονομική ανάπτυξη, όμως και οι χώρες με τις χειρότερες οικονομικές επιδόσεις δεν είναι αυτές που έχουν την μεγαλύτερη έκθεση στην αγορά πετρελαίου. Δύο είναι αυτές οι χώρες, η Ρωσία και η Βενεζουέλα οι οποίες βρισκόντουσαν σε οικονομική ύφεση και αυτό συνέβη λόγω του φαινομένου της κατάρας των πόρων (Mendez, 2017).

4.5 Η ΟΛΛΑΝΔΙΚΗ ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑΣ

Σε συνέχεια της παραπάνω ανάλυσης θα μελετήσουμε την ύπαρξη της ολλανδικής ασθένειας στην οικονομία της Βενεζουέλας μελετώντας την ανεργία, τον πληθωρισμό, τους μισθούς, την ανταγωνιστικότητα και την παραγωγικότητα της οικονομίας της. Από τον Πίνακα 3, παρατηρούμε ότι η ανεργία στην υπό μελέτη

περίοδο, 2004 έως 2016, παρουσιάζει αυξομειώσεις και το 2016 φτάνει στο 18,14%. Από το Γράφημα 15 και από τον Πίνακα 5 παρατηρείται ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των τιμών του πληθωρισμού και του μέσου μισθού της Βενεζουέλας. Η αύξηση του πληθωρισμού είναι η αύξηση της τιμής του πετρελαίου που έχει σαν συνέπεια την αύξηση των μισθών. Όμως, αυτή η αύξηση των μισθών έχει αρνητικές συνέπειες σε άλλους τομείς της οικονομίας, όπως στην ανταγωνιστικότητα και στην παραγωγικότητα, που είναι αποτέλεσμα της ολλανδικής ασθένειας (Trading Economics, 2018). Οι υψηλότεροι μισθοί συσχετίζονται αρνητικά με την ανταγωνιστικότητα (Γράφημα 16). Αποτέλεσμα της ολλανδικής ασθένειας είναι το υψηλό μισθολογικό κόστος της Βενεζουέλας. Η ανταγωνιστικότητα δεν ακολουθεί μια σταθερή ανοδική πορεία αλλά από το 2012 και μετά η ανταγωνιστικότητα μειώθηκε ενώ την ίδια περίοδο ο μέσος μηνιαίος μισθός άρχισε να αυξάνεται ως αποτέλεσμα της ολλανδικής ασθένειας (U.S. Energy Information Administration, 2015).

Γράφημα 15: Μέσος Μηνιαίος Μισθός στην Βενεζουέλα

Πηγή: Trading Economics, 2018

Γράφημα 16: Δείκτης Ανταγωνιστικότητας

Πηγή: Trading Economics, 2018

Η πτώση της τιμής του πετρελαίου ήταν η αφορμή ώστε να έρθει στην επιφάνεια η λάθος πολιτική της Βενεζουέλας για την αντιμετώπιση της κρίσης. Ο έλεγχος των τιμών, οι εθνικοποιήσεις, η έντονη κρατική παρουσία και οι νομισματικοί έλεγχοι οδήγησαν στην μείωση των επενδύσεων που αποτελεί μία ακόμα συνέπεια της ολλανδικής ασθένειας (Mendez, 2017).

Στην Βενεζουέλα η διαφθορά είναι σε υψηλά επίπεδα σε σχέση με άλλα κράτη, και αυτό λόγω των κοιτασμάτων πετρελαίου που έχουν ανακαλυφθεί. Σύμφωνα με το International Transparency η Βενεζουέλα βρίσκεται στην 166^η θέση από τις 176 χώρες με 17 στα 100, όπου 0 είναι υψηλά επίπεδα διαφθοράς και 100 μηδενική διαφθορά. Μετά την Βενεζουέλα ακολουθούν χώρες όπως το Αφγανιστάν, η Λιβύη, το Σουδάν και η Σομαλία. Τα μεγάλα επίπεδα διαφθοράς είναι συνέπεια της ολλανδικής ασθένειας (Transparency, 2016). Τα υψηλά επίπεδα διαφθοράς στον κρατικό μηχανισμό, η κρατική παρουσία στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων σε συνδυασμό με τα εμπόδια εισόδου νέων επενδυτών είναι στοιχεία που αποδεικνύουν την ύπαρξη της κατάρας των πόρων.

4.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η οικονομία της Βενεζουέλας εξαρτάται από την εκμετάλλευση του πετρελαίου, καθώς το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος της χώρας προέρχεται από τις εξαγωγές πετρελαίου που αποτελεί τον κυριότερο τομέα της αγοράς. Αυτή η εξάρτηση της οικονομίας με τους φυσικούς της πόρους, έχει σαν αποτέλεσμα, με την

πτώση των διεθνών τιμών του πετρελαίου, η χώρα να ακολουθεί πολιτικές οικονομικής λιτότητας και να δημιουργούνται κοινωνικές αναταραχές.

Με την ανάλυση των θεμελιωδών μακροοικονομικών μεγεθών της οικονομίας της Βενεζουέλας σε συνδυασμό με την μελέτη γενικών οικονομικών στοιχείων επιβεβαιώνεται η ύπαρξη της κατάρτας των πόρων στην οικονομία της Βενεζουέλας. Ως συνέπεια της ύπαρξης της κατάρτας των πόρων, η Βενεζουέλα βρίσκεται αντιμέτωπη με τις συνέπειες της ολλανδικής ασθένειας, την μείωση των επενδύσεων και κατά συνέπεια τη μείωση της οικονομικής ανάπτυξης, την εμφάνιση εμφυλίου πολέμου, κοινωνικοπολιτικών αναταραχών και μεταβλητότητα των τιμών των βασικών προϊόντων. Παρά τις προσπάθειες της κυβέρνησης να βελτιώσουν την οικονομική κατάσταση της χώρας, η εγχώρια παραγωγή και βιομηχανία συνεχίζουν να υποβαθμίζονται και να βασίζονται στις εισαγωγές ώστε να μπορέσουν να καλύψουν τις βασικές ανάγκες. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η οικονομία της Βενεζουέλας επηρεάζεται από τις διακυμάνσεις των τιμών του πετρελαίου και τις μεταβολές της παγκόσμιας οικονομίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός αυτού του κεφαλαίου είναι να εξετασθεί η ύπαρξη ή μη του φαινομένου της κατάρτας των πόρων στην οικονομία της Νιγηρίας υπό το πρίσμα του οικονομικού εθνικισμού της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας. Για να καταλήξουμε στο συμπέρασμα αν τελικά η οικονομία της Νιγηρίας πάσχει από την κατάρτα των πόρων και την ολλανδική ασθένεια, αρχικά θα γίνει ιστορική ανάλυση της Νιγηρίας και στην συνέχεια θα μελετηθούν θεμελιώδη μακροοικονομικά μεγέθη καθώς και ανάλυση γενικών οικονομικών στοιχείων. Στο κεφάλαιο αυτό θα ακολουθηθεί η ίδια δομή με το παραπάνω κεφάλαιο. Η υπό μελέτη περίοδος αφορά το 2004 ως το 2016.

5.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ

Η Νιγηρία ή επίσημα Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Νιγηρίας, με πρωτεύουσα την Αμπουζα, αποτελείται από 36 πολιτείες, από 200 περίπου φυλές, 500 γλωσσικές διαλέκτους και δύο θρησκείες, τον Χριστιανισμό και το Ισλάμ. Το πολίτευμα της χώρας είναι η Προεδρική Δημοκρατία. Από τις προεδρικές εκλογές του 2015 το αξίωμα του προέδρου κατέχει Χριστιανός και του αντιπροέδρου Μουσουλμάνος. Έχει συγκριτικό μέγεθος με την Βενεζουέλα και είναι από τις πιο πυκνοκατοικημένες χώρες με αποτέλεσμα να μην είναι σε θέση να βελτιώσει το επίπεδο ζωής, λόγω του αυξανόμενου πληθυσμού της. Το κράτος της Νιγηρίας συστάθηκε το 1960 μετά την ανεξαρτητοποίησή της από το Ηνωμένο Βασίλειο. Χαρακτηριστικό της Νιγηρίας είναι η εθνοτική της πολυμορφία. Στην Νιγηρία μέχρι το 1999 επικρατούσε δικτατορία ενώ η εικόνα της άρχισε να βελτιώνεται έπειτα όπου και άρχισε να εκδημοκρατίζεται (Central Intelligence Agency, 2018).

Οι πρώτες εκλογές ήταν επεισοδιακές καθώς δημιουργήθηκαν φασαρίες μεταξύ φυλών εξαιτίας της αιώνιας διαίρεσης βορρά-νότου. Τα επεισόδια κορυφώθηκαν όταν ξέσπασε εμφύλιος πόλεμος λόγω της απόσχισης της Μπιάφρα από την Νιγηρία, περιοχή πλούσια σε φυσικούς πόρους. Ακολούθησαν σκληρές μάχες ανάμεσα στις Νιγηριανές στρατιωτικές δυνάμεις και τις επαναστατικές δυνάμεις της Μπιάφρα. Υποστηρικτές των Νιγηριανών ήταν το Ηνωμένο Βασίλειο και η ΕΣΣΔ ενώ υποστηρικτές της Μπιάφρα ήταν η Γαλλία. Έπειτα από σκληρά επεισόδια τελικά η Μπιάφρα ενσωματώθηκε και πάλι στην Νιγηρία με αποτέλεσμα

να ανακάμψει η οικονομία της Νιγηρίας λόγω των πλούσιων πλουτοπαραγωγικών πηγών της Μπιάφρα. Ωστόσο ο διεθνής ρόλος της χώρα ήταν μικρός σε σχέση με το μέγεθος, τον πληθυσμό και τον πλούτο της. Τη δεκαετία του 1970 όπου και είχε σημειωθεί αύξηση των τιμών του πετρελαίου, η Νιγηρία έγινε μέλος του ΟΠΕΚ και τα έσοδά της αυξήθηκαν ενώ η οικονομία της άρχισε να βασίζεται όλο και περισσότερο στο πετρέλαιο. Πολιτικές και κοινωνικές αναταραχές εξακολούθησαν να υπάρχουν μέχρι και το 2008 όπου έλαβαν τέλος με την επέμβαση του στρατού (Nwaubani, 2010).

Η Νιγηρία ταξινομείται ως αναδυόμενη αγορά μικτής οικονομίας, δηλαδή μπορεί να χωριστεί σε τρεις τομείς, αυτόν του πετρελαίου-φυσικού αερίου, του δημόσιου τομέα και αυτόν της υπόλοιπης οικονομίας. Η Παγκόσμια Τράπεζα την κατέταξε στην 137^η θέση στον κόσμο ως προς το βιοτικό επίπεδο και ο Δείκτης της Ανθρώπινης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών την κατέταξε στην 4^η θέση ως φτωχότερη χώρα στον κόσμο (Nwaubani, 2010). Η Νιγηρία είναι η τέταρτη σε μέγεθος πετρελαιοπαραγωγός χώρα του ΟΠΕΚ με παραγωγή 1,9 εκατομμύρια βαρέλια την ημέρα και αποτελεί τον μεγαλύτερο εμπορικό συνεργάτη των Ηνωμένων Πολιτειών. Παρ' όλο τους πλούσιους φυσικούς της πόρους η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού ζει σε συνθήκες απόλυτης φτώχειας. Το 60% της πετρελαϊκής βιομηχανίας ελέγχεται από την αντίστοιχη κρατική εταιρεία και το 30% της κρατικής εταιρείας ελέγχεται από την Shell, η οποία εκμεταλλεύεται περίπου το 50% της παραγωγής του αργού πετρελαίου. Άλλες πολυεθνικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον τομέα του πετρελαίου είναι η Chevron και η Elf. Από τις εξαγωγές πετρελαίου το 50% της παραγωγής πετρελαίου εξάγεται στις ΗΠΑ και κατ' επέκταση το 96% των συναλλαγματικών εκροών της χώρας προέρχεται από την εξαγωγή πετρελαίου (Μαυρόπουλος, 1995).

Η Νιγηρία είναι ο 12^{ος} μεγαλύτερος παραγωγός πετρελαίου στον κόσμο και 8^{ος} μεγαλύτερος εξαγωγέας. Διαθέτει τα δέκατα μεγαλύτερα αποθεματικά πετρελαίου και κατά συνέπεια το πετρέλαιο παίζει σημαντικό ρόλο στην οικονομία της χώρας καθώς αποτελεί το 40% του ΑΕΠ και το 80% των εσόδων της κυβέρνησης. Όμως προβλήματα όπως οι αναταραχές για τον έλεγχο του δέλτα του Νίγηρα, που αποτελεί την κύρια πετρελαιοπαραγωγική περιοχή, έχει οδηγήσει την χώρα στο να μην μπορεί να εξάγει στο μέγιστο των δυνατοτήτων της (Williams, 2008).

5.3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΘΕΜΕΛΙΑΚΩΝ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ

Με την ανάλυση των θεμελιακών μακροοικονομικών μεγεθών της οικονομίας της Νιγηρίας θα εξετάσουμε αν η χώρα πάσχει από το φαινόμενο της κατάρτας των πόρων. Συγκεκριμένα θα μελετήσουμε το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ), την ετήσια αύξηση του ΑΕΠ, το χρέος της κεντρικής κυβέρνησης σε ποσοστό του ΑΕΠ, αν υπάρχει δημοσιονομικό έλλειμμα ή πλεόνασμα καθώς και το ποσοστό της ανεργίας της Νιγηρίας για την υπό μελέτη περίοδο 2004 ως 2016.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 5 το ΑΕΠ της Νιγηρίας έχει υποστεί κάποιες μεταβολές κατά την διάρκεια των ετών της υπό μελέτη περιόδου. Από το 2004 μέχρι το 2008 υπάρχει αύξηση όμως το 2009 και λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που ξέσπασε την χρονιά αυτή, το ΑΕΠ υπέστη μείωση όχι όμως σε μεγάλα επίπεδα. Κατά τα επόμενα έτη το ΑΕΠ αρχίζει και αυξάνεται φτάνοντας το 2014 τα 568.496 δις δολάρια. Η αξία του ΑΕΠ της Νιγηρίας αντιπροσωπεύει το 0,65% της παγκόσμιας οικονομίας. Κατά μέσο όρο το ΑΕΠ της έφτασε τα 92,65 δις δολάρια από το 1960 ως το 2016. Ο ετήσιος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ παρουσιάζει μικρές αυξομειώσεις και κατά τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει μείωση.

Το χρέος της κυβέρνησης το 2016 είναι ισοδύναμο με το 14,65% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της χώρας και έφτασε κατά μέσο όρο το 32,78% από το 1990 έως το 2016, με το χαμηλότερο ποσοστό το 2008 στα 7,28% του ΑΕΠ της. Παρατηρούμε ότι κατά την υπό μελέτη περίοδο η οικονομία της Νιγηρίας τα τρία πρώτα χρόνια παρουσιάζει πλεόνασμα ενώ από το 2007 έως το 2016 έλλειμμα. Συγκεκριμένα σημείωσε έλλειμμα ίσο με το 2,10 % του ΑΕΠ της χώρας. Επίσης ο κυβερνητικός προϋπολογισμός ανήλθε κατά μέσο όρο σε -2,83% του ΑΕΠ από το 1981 έως το 2016. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στη Νιγηρία ισοδυναμεί με 19% του μέσου όρου του κόσμου και το 2016 ήταν 2,260.345. Το υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ που καταγράφηκε ήταν το 2014 στα 3,268.391. Όσον αφορά το ποσοστό ανεργίας της χώρας το 2016 έφτασε τα υψηλότερα επίπεδα 12,10% και ταυτόχρονα η απασχόληση μειώθηκε. Τα ποσοστά ανεργίας επί του συνόλου του εργατικού δυναμικού αυξήθηκαν, φτάνοντας το 2016 το 12,10% (Trading Economics, 2018).

Πίνακας 5: Θεμελιώδη Μακροοικονομικά Μεγέθη της οικονομίας της Νιγηρίας, 2004-2016

ΕΤΗ	ΑΕΠ (σε δισUS \$)	ΑΥΞΗΣΗ ΑΕΠ (ετήσια %)	ΧΡΕΟΣ ΚΕΝΤΡ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ (% του ΑΕΠ)	ΔΗΜΟΣΙΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΕΟΝΑΣΜΑ /ΕΛΛΕΙΜΜΑ (% σε ΑΕΠ)	ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΑΕΠ (σε US \$)	ΑΝΕΡΓΙΑ (% επί του συνόλου του εργατικού δυναμικού)
2004	130.345	10.44	35.49	5.49	982.976	-
2005	169.645	7.01	18.93	4.91	1,245.073	-
2006	222.791	6.73	7.71	8.70	1,591.326	-
2007	262.215	7.32	8.12	-1.07	1,822.793	-
2008	330.260	7.20	7.28	5.70	2,234.359	-
2009	297.458	8.35	8.62	-5.36	1,958.577	-
2010	369.062	11.26	9.60	-4.22	2,365.013	5.10
2011	414.095	4.89	10.19	-0.18	2,582.570	5.95
2012	460.952	4.28	10.42	-0.17	2,797.857	10.57
2013	514.965	5.39	10.50	-2.00	3,042.045	9.95
2014	568.496	6.31	10.57	-1.16	3,268.391	7.84
2015	493.831	2.65	11.50	-3.84	2,763.138	9.00
2016	415.080	-1.75	14.65	-4.58	2,260.345	12.10

Πηγή: Global Finance, International Monetary Fund, 2017. International Energy Agency, 2015

5.4 ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΕΝΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Πέρα από την ανάλυση των θεμελιακών μακροοικονομικών μεγεθών της οικονομίας της Νιγηρίας, θα γίνει μελέτη και κάποιων γενικών οικονομικών στοιχείων της χώρας ώστε να αποδειχθεί ότι πάσχει από την κατάρρα των πόρων και

την ολλανδική ασθένεια. Τα γενικά αυτά οικονομικά στοιχεία που θα αναλυθούν, Πίνακας 6, είναι οι εξαγωγές ορυκτών προϊόντων και βιομηχανικών, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, ο πληθωρισμός, η επίσημη συναλλαγματική ισοτιμία και τα διεθνή αποθέματα, για την περίοδο 2004 έως 2016.

Η Νιγηρία στηρίζεται στην παραγωγή πετρελαίου και κατ' επέκταση στις εξαγωγές ορυκτών προϊόντων και λιγότερο στις εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων. Παρόλο που η Νιγηρία είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός πετρελαίου στην Αφρική και η οικονομία της βασίζεται στις εξαγωγές πετρελαίου, η παραγωγή επηρεάζεται από διάφορες πολιτικές ή κοινωνικές διαταραχές του εφοδιασμού οι οποίες έχουν οδηγήσει σε διακοπές της παραγωγής μέχρι και 500.000 βαρέλια την ημέρα (International Energy Agency, 2015).

Από το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών παρατηρούμε ότι η χώρα παρουσιάζει πλεόνασμα με φθίνουσα πορεία και τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει έλλειμμα φτάνοντας το 2016 το -0,69%. Ο υψηλός πληθωρισμός είναι ένα ακόμα στοιχείο που δείχνει την ύπαρξη της κατάρτας των πόρων σε μία οικονομία. Στην προκειμένη περίπτωση ο πληθωρισμός στην οικονομία της Νιγηρίας παρουσιάζει αυξομειώσεις όμως τα τελευταία χρόνια αυξάνεται σημαντικά φτάνοντας το 2016 το 15,38%. Το 2007 παρουσιάζεται μειωμένη παραγωγή πετρελαίου λόγω των πολιτικών αναταραχών στην περιοχή του Δέλτα, πράγμα που οδήγησε στην μείωση του ΑΕΠ της χώρας. Όμως το 2008 η παραγωγή του πετρελαίου αυξήθηκε και με την αύξηση των τιμών του πετρελαίου οδήγησαν και στην αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ. Παρόλο που ο πληθωρισμός μειώθηκε αισθητά το 2006, η κεντρική τράπεζα της Νιγηρίας προσπάθησε για περαιτέρω μείωση φτάνοντας το 2007 το 5.40%. Όμως τα υψηλά επίπεδα ρευστότητας στην οικονομία λόγω και των υψηλών τιμών του πετρελαίου παγκοσμίως είχαν σαν συνέπεια ο πληθωρισμός να αυξηθεί πάλι το 2008, σε 11.58% (Nwaubani, 2010).

Πίνακας 6: Γενικά οικονομικά στοιχεία της οικονομίας της Νιγηρίας

ΕΤΗ	ΕΞΑΓΩΓΕ Σ ΟΡΥΚΤΩ Ν ΠΡΟΙΟΝΤ ΩΝ	ΕΞΑΓΩΓΕ Σ ΒΙΟΜΗΧ ΑΝΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤ ΩΝ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣ ΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑ ΓΩΝ (% του ΑΕΠ)	ΠΛΗΘΩΡΙΣ ΜΟΣ (% ετήσιος)	ΕΠΙΣΗΜΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓ ΜΑΤΙΚΗ ΙΣΟΤΙΜΙΑ (NGN ανά USD)	ΔΙΕΘΝΗ ΑΠΟΘΕΜ ΑΤΑ (σε εκαUSD)
2004	101.288	5.511	12.92	15.00	132.89	-
2005	105.259	5.554	21.53	17.86	131.27	-
2006	106.169	5.919	16.39	8.22	128.65	-
2007	109.916	6.618	10.54	5.40	125.81	-
2008	113.183	7.122	8.83	11.58	118.55	55.000
2009	111.359	6.452	4.66	12.54	148.90	50.000
2010	119.948	7.093	3.92	13.74	150.30	43.000
2011	126.897	9.817	3.03	10.82	153.86	34.000
2012	133.514	10.148	4.41	12.22	157.50	35.000
2013	133.953	9.914	3.91	8.49	157.31	48.000
2014	116.487	7.305	0.22	8.04	158.55	40.000
2015	139.373	7.532	-3.13	9.01	192.44	29.000
2016	-	-	-0.69	15.38	199.16	27.000

Πηγή:International Monetary Fund, 2017. International Energy Agency, 2015. Trading Economics, 2018

5.5 Η ΟΛΛΑΝΔΙΚΗ ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ

Στο παρόν κεφάλαιο θα μελετήσουμε την ύπαρξη της ολλανδικής ασθένειας στην οικονομία της Νιγηρίας. Για να καταλήξουμε σε αυτό το συμπέρασμα θα δούμε την ανεργία, τον πληθωρισμό, τους μισθούς, την ανταγωνιστικότητα και την

παραγωγικότητα της οικονομίας της Νιγηρίας. Λόγω των χαμηλών τιμών του πετρελαίου, η Νιγηρία το 2016 εισήλθε σε ύφεση, γεγονός που αποδεικνύει την ύπαρξη της ολλανδικής ασθένειας καθώς η οικονομία της Νιγηρίας επηρεάζεται από τις παγκόσμιες μεταβολές της τιμής του πετρελαίου. Σύμφωνα με τον Πίνακα 5, η ανεργία βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα και ιδιαίτερα το 2016, με ποσοστό 12,10%. Από τις τιμές του πληθωρισμού του Πίνακα 6, παρατηρείται ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των τιμών του πληθωρισμού και του μέσου μισθού της Νιγηρίας, καθώς ο μέσος μισθός στην Νιγηρία το 2016 αυξήθηκε από το 2015, από 536,611 NGN σε 538,926 NGN το 2016 (Salary Explorer, 2018). Η αύξηση των μισθών έχει αρνητικές συνέπειες για την ανταγωνιστικότητα και την παραγωγικότητα της οικονομίας της Νιγηρίας, που αποτελεί συνέπεια της ολλανδικής ασθένειας. Η ανταγωνιστικότητα, Γράφημα 18, δεν ακολουθεί μια σταθερή ανοδική πορεία αλλά από το 2009 και μετά παρουσιάζει μείωση με μία μικρή αύξηση το 2011 μέχρι το 2013 όπου και ξανά μειώνεται ενώ την ίδια περίοδο ο μέσος μηνιαίος μισθός άρχισε να αυξάνεται λόγω του φαινομένου της ολλανδικής ασθένειας (Trading Economics, 2018).

Ένας άλλος τομέας στον οποίο πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία είναι ο τομέας των επενδύσεων. Οι κανονιστικοί περιορισμοί και οι κίνδυνοι ασφαλείας έχουν περιορίσει τις νέες επενδύσεις στο πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Κάποια από τα πλεονεκτήματα της χώρας για επένδυση είναι η μερικώς ιδιωτικοποιημένη οικονομία, το φορολογικό σύστημα της χώρας, το χαμηλό κόστος εργασίας και φυσικά οι φυσικοί της πόροι. Ωστόσο υπάρχουν και ένας σημαντικός αριθμός μειονεκτημάτων, όπως είναι τα υψηλά επίπεδα διαφθοράς, η πολιτική αστάθεια, η έλλειψη διαφάνειας και η κακή ποιότητα των υποδομών (Santander, 2017).

Γράφημα 17: Δείκτης Ανταγωνιστικότητας

Πηγή: Trading Economics, 2018

5.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Νιγηρία είναι μία χώρα η οικονομία της οποίας στηρίζεται στην παραγωγή πετρελαίου καθώς είναι από τις χώρες με τα μεγαλύτερα αποδεδειγμένα αποθέματα πετρελαίου, όμως λόγω των κοινωνικών και πολιτικών αναταραχών που επικρατούν σε αυτήν δεν μπορεί να εκμεταλλευτεί στο έπακρο τους φυσικούς της πόρους. Επίσης, η μεγάλη αυτή εξάρτηση της οικονομίας της χώρας από την παραγωγή και εξαγωγή του πετρελαίου έχει κατά συνέπεια να επηρεάζεται σημαντικά η οικονομία της από τις διεθνείς μεταβολές της τιμής του πετρελαίου και τις μεταβολές τις παγκόσμιας οικονομίας.

Η μεγάλη εξάρτηση της Νιγηρίας από τους φυσικούς της πόρους έχει σαν συνέπεια να πάσχει από το φαινόμενο της κατάρας των πόρων και κατ' επέκταση της ολλανδικής ασθένειας. Αυτό αποδεικνύεται με την παραπάνω ανάλυση των θεμελιωδών μακροοικονομικών μεγεθών της Νιγηρίας σε συνδυασμό με την μελέτη των γενικών οικονομικών στοιχείων. Αποτέλεσμα της ύπαρξης της κατάρας των πόρων στην Νιγηρία είναι ότι έρχεται αντιμέτωπη με τις συνέπειες της ολλανδικής ασθένειας, την εμφάνιση κοινωνικοπολιτικών αναταραχών και εμφυλίων πολέμων. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι παρά τις προσπάθειες της κυβέρνησης της Νιγηρίας να βελτιώσει την οικονομική κατάσταση της χώρας η εγχώρια παραγωγή μειώνεται και βασίζονται στην εισαγωγή προϊόντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^Ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το κεφάλαιο αυτό της εργασίας, αποτελεί το επιστέγασμα της προσπάθειας κατανόησης σε μεγάλο βαθμό, της κατάρας των πόρων, και την εξαγωγή συμπερασμάτων από την ύπαρξη (ή μη) του φαινομένου, τη διατύπωση προτάσεων πολιτικής, αλλά και τους περιορισμούς για περαιτέρω έρευνα όπως αυτοί προκύπτουν.

Στο σημείο αυτό της μελέτης και πρωτού εξαχθούν τα όποια συμπεράσματα, αξίζει να γίνει μία συνοπτική ανασκόπηση στο περιεχόμενο της εργασίας, ούτως ώστε να αποτυπωθείμε τον καλύτερο δυνατό τρόπο η πορεία της έρευνας, καταλήγοντας σε χρήσιμα συμπεράσματα ή προτάσεις πολιτικής.

Αρχικά, αφού δόθηκε ο ορισμός της κατάρας των πόρων, παρουσιάστηκε η περίπτωση της κατοχής φυσικών πόρων ως κατάρα, εντοπίζοντας από την βιβλιογραφία για τους πιθανούς λόγους για την παρατήρηση αυτή. Οι λόγοι αυτοί συνοπτικά είναι: η Ολλανδική Ασθένεια, η αντιστάθμιση επενδύσεων, το ανθρώπινο κεφάλαιο, η μείωση αποταμιεύσεων των επενδύσεων, η μεταβλητότητα των τιμών βασικών προϊόντων, αλλά και η εμφάνιση εμφυλίων πολέμων. Από την άλλη πλευρά, αποτυπώνεται η κατοχή φυσικών πόρων ως ευλογία, με παραδείγματα χωρών όπως η Νορβηγία, η Μποτσουάνα, η Χιλή ή ο Καναδάς, να έχουν πραγματοποιήσει τέτοια διαχείριση των πόρων τους, που μεγιστοποιεί το όφελος από την χρήση σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα.

Ούτως ώστε να διενεργηθεί ανάλυση της παγκόσμιας αγοράς πετρελαίου στο μέλλον, αρχικά έπρεπε να πραγματοποιηθεί μια αναδρομή τόσο στην ιστορία της αγοράς πετρελαίου όσο και στη γεωπολιτική σημασία του. Αναφορικά με την τελευταία, αξίζει να σημειωθεί πως ιστορικά, διακυμάνσεις στην τιμή του πετρελαίου έχουν δημιουργήσει παγκόσμιες υφέσεις στην οικονομία, ενώ πολιτικές και γεωπολιτικές στρατηγικές των χωρών επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τις διακυμάνσεις αυτές.

Εν συνεχεία, και εφόσον αναφέρθηκαν οι προσδιοριστικοί παράγοντες της τιμής του πετρελαίου (εποχικότητα, πολιτικο-στρατιωτικές κρίσεις) παρουσιάστηκε μία μελλοντική ανάλυση της παγκόσμιας αγοράς πετρελαίου συναρτήσει των

ιστορικών σημείων (πολιτικά-τεχνολογικά γεγονότα) που επηρέασαν την τιμή στο παρελθόν. Η μελλοντική ανάλυση δε, ενώ εμφανίζει μια σταδιακή αύξηση της τιμής στο μεσοπρόθεσμο διάστημα, ενώ παρουσιάζει ξεκάθαρα ότι η επιλογή μοντέλων επεξεργασίας και πρόβλεψης από τους αναλυτές, επιφέρει ασυμφωνία στα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

Στο σημείο αυτό, μελετήθηκαν οι οικονομίες δύο χωρών, Βενεζουέλα και Νιγηρία, οι οποίες αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα, όσον αφορά την ύπαρξη φυσικών πόρων, έτσι ώστε να παρατηρηθεί η ύπαρξη ή μη, του φαινομένου της κατάρτας των πόρων και της Ολλανδικής Ασθένειας. Η εξέταση της ύπαρξης του φαινομένου, διενεργήθηκε υπό το πρίσμα του οικονομικού διεθνισμού της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας.

Αφού παρατηρήθηκαν και για τις δύο περιπτώσεις εισαγωγικά-ιστορικά στοιχεία της εξέλιξης, συναρτήσεως του χρόνου, της πορείας των χωρών δια της παράλληλης εξέλιξεως της αγοράς πετρελαίου, πραγματοποιήθηκε τόσο μελέτη των θεμελιωδών μακροοικονομικών μεγεθών τους, όσο και αύξηση γενικών οικονομικών στοιχείων. Η ύπαρξη του φαινομένου της κατάρτας των πόρων και της Ολλανδικής Ασθένειας επιβεβαιώνεται από τη μελέτη, ενώ παρακάτω παρατίθενται ορισμένες χαρακτηριστικές ενδείξεις.

Όσον αφορά την περίπτωση της Βενεζουέλας, από το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, παρατηρείται φθίνων πλεόνασμα ως το 2014, ενώ εν συνεχεία παρατηρείται έλλειμμα. Ο πληθωρισμός εμφανίζεται σταθερά υψηλός, ενώ αυξάνει όσο μειώνεται η τιμή του πετρελαίου, οδηγώντας επίσης σε μείωση των συναλλαγματικών αποθεμάτων της χώρας.

Επιβεβαιώνοντας την ύπαρξη της Ολλανδικής Ασθένειας, παρατηρείται, λόγω της συσχέτισης μεταξύ τιμών του πληθωρισμού και του μέσου μισθού, αύξηση των μισθών η οποία παρουσιάζει αρνητικές συνέπειες σε άλλους τομείς της οικονομίας, όπως η ανταγωνιστικότητα. Όμοιες παρατηρήσεις απαντώνται στην περίπτωση της Νιγηρίας, οδηγώντας την έρευνα στον τελικό της προορισμό, την εξαγωγή προτάσεων πολιτικής για τις εξεταζόμενες περιπτώσεις χωρών.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Για καταπολέμηση του φαινομένου της κατάρτας των πόρων, οι χώρες στις οποίες εμφανίζεται οφείλουν να προβούν σε ορισμένες ενέργειες, το πλήθος των οποίων αφορά τη διαχείριση των εισροών από τη χρήση των φυσικών πόρων που αυτές διαθέτουν. Η επένδυση οικονομικών πόρων σε νέες εγκαταστάσεις (λιμάνια, σιδηρόδρομοι, αλλά και η βελτίωση και υποστήριξη εγκαταστάσεων που ήδη υπάρχουν, αλλά και η βελτιστοποίηση των δικτύων διανομής είναι μία εξ'αυτών.

Σημαντική επίσης, εμφανίζεται η διαφάνεια, μέσω της οποίας επιτυγχάνεται η καταπολέμηση φαινομένων διαφθοράς. Αξίζει να αναφερθεί η ύπαρξη, από το 2002 ακόμα, της Πρωτοβουλίας Διαφάνειας για Εξορυκτικές Βιομηχανίες, η οποία στοχεύει ακριβώς στο σκοπό αυτό.

Παραδείγματα ορθής χρήσης των εισροών αντί την εκμετάλλευση φυσικών πόρων, οφείλουν να υιοθετηθούν από χώρες που μαστίζονται από τη κατάρτα των πόρων, προσαρμοσμένες πάντα στην εκάστοτε περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά (κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά) και τις ιδιαιτερότητες του τόπου εφαρμογής. Σημαντικότερο όλων, η ωφέλεια από την χρήση των πόρων να επιστρέφει στους πολίτες ούτως ώστε να δημιουργηθεί ένας υγιής κύκλος ανάπτυξης, για την μελλοντική ευμάρεια της εκάστοτε χώρας και τον πληθυσμό της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Alexeev, M., & Conrad, R. (2009). The Elusive Curse of Oil. *Review of Economics and Statistics*. 91, pp.586-598.

Banco Central de Venezuela, (2018). *Informacion Estadistica: Indicadores*. Διαθέσιμο σε: <http://www.bcv.org.ve/c2/indicadores.asp> (Ανακτήθηκε 9 Ιανουαρίου, 2018).

BP Amoco. (2017). *BP Amoco statistical review of world energy*. London: [BP Amoco p.l.c]. <http://www.bpamoco.com/downloads/index.asp>.

Central Intelligence Agency, (2018). *The World Factbook: Nigeria*. Διαθέσιμο σε: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html> (Ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου, 2018).

Central Intelligence Agency, (2018). *The World Factbook: Venezuela*. Διαθέσιμο σε: <https://cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ve.html> (Ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου, 2018).

Fattouh, B. (2011). An anatomy of the crude oil pricing system. *WPM*. 41. Oxford: Oxford Institute for Energy Studies.

Global Finance, (2017). *Nigeria GDP and Economic Data*. Διαθέσιμο σε: <https://www.gfmag.com/global-data/country-data/nigeria> (Ανακτήθηκε 16 Ιανουαρίου, 2018).

Global Finance, (2017). *Venezuela GDP and Economic Data*. Διαθέσιμο σε: <https://www.gfmag.com/global-data/country-data/venezuela> (Ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου, 2018).

Hamilton, J. D. (2011). Historical Oil Shocks. *NBER working paper series*. 16790. Cambridge, Mass: National Bureau of Economic Research.

International Energy Agency, (2016). Organization for Economic Co-Operation and Development, & Source OECD (Online Service). *Medium-term oil market report*. Paris, France: OECD/IEA.

- International Energy Agency, (2015). *Nigeria: Balances for 2004*. Διαθέσιμο σε: <https://www.iea.org/statistics/statisticssearch> (Ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου, 2018).
- International Energy Agency, (2015). *Venezuela: Balances for 2013*. Διαθέσιμο σε: <https://www.iea.org/statistics/> (Ανακτήθηκε 9 Ιανουαρίου, 2018).
- International Monetary Fund, (2017). *World Economic Outlook Database*, April 2017. Διαθέσιμο σε: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/> (Ανακτήθηκε 8 Ιανουαρίου, 2018).
- Karl, T. L. (2005). Understanding the resource curse. *Covering Oil: A Guide to Energy and Development*, pp.21-27.
- Kolstad, I., Wiig, A., & Williams, A. (2009). Mission improbable: Does petroleum-related aid address the resource curse?. *Energy Policy*.37, pp. 954-965.
- Konte M. (2013). A curse or a blessing? Natural resources in a multiple growth regimes analysis. *Applied Economics*.45, pp.3760-3769.
- Knoema, (2017). Crude Oil Price Forecast: 2017, 2018 and Long Term to 2030. Διαθέσιμο σε: <https://knoema.com/yxptpab/> (Ανακτήθηκε 16 Ιανουαρίου, 2018).
- Krasner, S. (1994). International Political Economy: Abiding Discord. *Review of International Political Economy I*. (1): 13-19
- Lipow, J., & Melese, F. (2012). Can Afghanistan avoid the Natural Resource Curse?. *Defense & Security Analysis*. 28, pp. 316-325.
- Lujala, P. (2010). The spoils of nature: armed civil conflict and rebel access to natural resources. *Journal of Peace Research*.471, pp.15-28.
- Maechling, E. (1982). Security risks to energy production and trade The problems of the Middle East. *Energy Policy*. 10, pp.120-130.
- Manzano, O., & Rigobon, R. (2001). Resource curse or debt overhang? *NBER working paper series*, 8390. Cambridge, Mass: National Bureau of Economic Research.
- Nankani, G. (1979). Development problems of mineral-exporting countries. *World Bank staff working paper*, 354. Washington: The World Bank.

- Mendez, D.F. (2017). *Are Oil Prices To Blame For The Venezuelan Crisis?*. Διαθέσιμο σε: <https://mises.org/blog/are-oil-prices-blame-venezuelan-crisis> (Ανακτήθηκε 9 Ιανουαρίου, 2018).
- OFX, (2018). *Historical Exchange Rates*. Διαθέσιμο σε: <https://www.ofx.com/> (Ανακτήθηκε 9 Ιανουαρίου, 2018).
- OPEC, (2017). *Annual Statistical Bulletin 1965-2017*, (52^η Έκδοση). Διαθέσιμο σε: <http://www.opec.org/> (Ανακτήθηκε 16 Ιανουαρίου 2018).
- OPEC, (2016). *World Oil Outlook*. Vienna, Austria : Organization of the Petroleum Exporting Countries.
- Pendergast, S.M., Clarke, J.A. & Kooten, G.C.V., (2011). Corruption, Development and the Curse of Natural Resources. *Canadian Journal of Political Science*, 44(02), pp.411–437.
- Penrose, E. (1976). Oil and International relations. *Review of International Studies*. 2, pp.41-50.
- Ravenhill, J. (2014). *Global Political Economy*. 4th edition. Oxford: Oxford University Press.
- Ro, S. (2014). *An Annotated History of Oil Prices Since 1861*. Διαθέσιμο σε: <http://www.businessinsider.com/> (Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου, 2018).
- Roberts, P. (2006). *Το τέλος του πετρελαίου : Η πτώση της οικονομίας του πετρελαίου και η άνοδος μιας νέας ενεργειακής τάξεως*. Αθήνα : Εκδόσεις Πατάκη.
- Ross, M. L. (2013). The politics of the resource curse: a review. *Forthcoming in the Handbook on the Politics of Development*.
- Ross M.L. (2015). What have we learned about the resource curse? *Annual Review of Political Science*.18, pp.239-259.
- Roukhanas, S. A. & Diamantis, G. V. (2014). BRICs in the global economy under the prism of economic nationalism of IPE. *International Journal of Economic Sciences and Applied Research* 7. (1):51-67.
- Sachs, J. D., & Warner, A. M. (1995). *Natural resource abundance and economic growth*. CambridgeMass: National Bureau of Economic Research.

Salary Explorer, (2018). *Salary Survey in Nigeria - Salary Comparison*. Διαθέσιμο σε: <http://www.salaryexplorer.com/salary-survey.php> (Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου, 2018).

Santander, (2017). *Nigeria: Foreign Investment*. Διαθέσιμο σε: <https://en.portal.santandertrade.com/establish-overseas/nigeria/investing> (Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου, 2018).

Trading Economics, (2018). *Venezuela – Economic Indicators*. Διαθέσιμο σε: <https://tradingeconomics.com/venezuela/indicators> (Ανακτήθηκε 11 Ιανουαρίου, 2018).

Trading Economics, (2018). *Nigeria–Economic Indicators*. Διαθέσιμο σε: <https://tradingeconomics.com/nigeria/indicators> (Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου, 2018).

Transparency International, (2017). *Corruption Perceptions Index 2016*. Διαθέσιμο σε: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016 (Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου, 2018).

Underhill, G. R. D. (2000). State, market, and global political economy: genealogy of an (inter-?) discipline. *International Affairs*. 76(4):805-824.

United Nations, (2004). *The Resource Curse*. Διαθέσιμο σε: <http://www.un.org/esa/sustdev/sdissues/> (Ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου, 2018).

U.S. Energy Information Administration, (2015). *Country Analysis Brief: Venezuela*. Διαθέσιμο σε: <https://www.eia.gov/> (Ανακτήθηκε 9 Ιανουαρίου, 2018).

U.S. Energy Information Administration, (2016). *Country Analysis Brief: Nigeria*. Διαθέσιμο σε: <https://www.eia.gov/> (Ανακτήθηκε 11 Ιανουαρίου, 2018).

Venables, A.J., (2016). *Using natural resources for development: why has it proven so difficult?*, London: Centre for Economic Policy Research.

Weisbrot, M., & Johnston, J. (2012). *Venezuela's economic recovery: is it sustainable?*. Διαθέσιμο σε: <http://www.cepr.net/documents/publications/venezuela-2012-09.pdf>. (Ανακτήθηκε 9 Ιανουαρίου, 2018).

Williams, L. (2008). *Nigeria: The Bradt Travel Guide*. E-Book: Bradt Travel Guides.

World Bank, (2017). *Commodities Price Forecast*. Διαθέσιμο σε:
<http://pubdocs.worldbank.org/en/678421508960789762/CMO-October-2017-Forecasts.pdf> (Ανακτήθηκε 16 Ιανουαρίου, 2018).

Ελληνική

Αργεΐτης, Γ. (2012). *Διεθνής Πολιτική Οικονομία:- Διδακτικές Σημειώσεις του Μαθήματος Πολιτική Οικονομία της Απασχόλησης και του Χρήματος*. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Βιλιάρδος, Β. (2013). *Η Συρία, ο πόλεμος και το πετρέλαιο*. Διαθέσιμο σε: <https://analyst.gr/2013/09/04/1216/> (Ανακτήθηκε 9 Ιανουαρίου, 2018).

Βορλόου, Κ. (2008). Η Τιμή του Πετρελαίου και η Σχέση με το Ευρώ. *Eurobank EFG Economic Research* III, (9). Διαθέσιμο σε: http://www.euro2day.gr/dm_documents/131108_EUROBANK_ECONOMYMARKE_T_Bdg1C.DOC (Ανακτήθηκε 16 Ιανουαρίου 2018).

Βυθούλας, Β. (2016). *Πετρέλαιο- Εξόρυξη & Διύλιση*. (Master'sThesis). Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιά.

Εξαδάκτυλος-Μπλάτσιος, Κ. (2014). *Διερεύνηση της πληροφοριακής αποτελεσματικότητας στην αγορά πετρελαίου-μια εμπειρική ανάλυση*. (Master'sThesis). Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιά.

Ιορδανίδης, Χ. Κ. (2016). *Οι Επιδράσεις της Κατάρας των Πόρων και της Ολλανδικής Ασθένειας στην Οικονομία της Ρωσίας και της Νορβηγίας: Μια Συγκριτική Προσέγγιση*. (Master'sThesis). Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιά.

Καραπηδάκη, Ε. (2014). *Η διακυβέρνηση του Ούγκο Τσάβες στη Βενεζουέλα από την πρώτη εκλογή του το 1998, έως το θάνατό του το 2013*. (Master'sThesis). Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιά.

Κοιλιάκος, Δ. (2016). *Που θα Φτάσουν οι Τιμές του Πετρελαίου και Ποιοί Παράγοντες θα Αποβούν Καθοριστικοί*. Διαθέσιμο σε: <https://energypress.gr/> (Ανακτήθηκε 16 Ιανουαρίου, 2018).

Κόντης, Α. & Τσαρδανίδης, Χ. (2005). *Διεθνής Πολιτική Οικονομία: Θεωρία Δομή και Προκλήσεις της Παγκόσμιας Οικονομίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Κωνσταντάς, Β. (2015). *Ανάλυση Των Τιμών Του Πετρελαίου Με Τη Χρήση Ποσοτικών Μεθόδων*. (Master'sthesis). Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Μανώλη, Π. & Μαρής, Γ. (2014). *Εισαγωγή στη Διεθνή Πολιτική Οικονομία*. Αθήνα: Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο.

Μαυρόπουλος, Α. (1995). Η Νιγηρία Πνίγεται στο Πετρέλαιό της. *Ουτοπία: Διμηνιαία Έκδοση Θεωρίας και Πολιτισμού*. 7-9(18): Εκδόσεις Στάχυ.

Μπακιρτζής, Α. (2004). *Οι πετρελαϊκές κρίσεις των τελευταίων τριάντα ετών*. Διαθέσιμο σε: <http://www.kathimerini.gr/> (Ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου, 2018).

Νικήτας, Σ. (2012). *Πετρέλαιο: Οι κρίσεις που συγκλόνισαν τον πλανήτη*. Διαθέσιμο σε: <http://news247.gr> (Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου, 2018).

Νιφόρα, Γ. Α. (2008). *Πετρέλαιο: ο "πυρετός" των τιμών του μαύρου άτλαντα της παγκόσμιας οικονομίας: κερδοσκοπική φούσκα ή απόρροια των θεμελιωδών μεγεθών (θεωρία κορύφωσης προσφοράς, εκτόξευση ζήτησης, σπατάλη ή σύγχρονη κερδοσκοπική πετρελαιοθηρία, το τέλος του χιμαιρικού ονείρου της παγκοσμιοποίησης ή το άδραγμα της ευκαιρίας για αειφόρο ανάπτυξη)*. (Master'sThesis). Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιά.

Ντούνα, Α. (2016). *Διερεύνηση της Σχέσης Μεταξύ Τιμής Φυσικού Αερίου και Πετρελαίου στις Η.Π.Α.* (MastersThesis). Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Οθείτης, Ν. Σ. (2014). *Φυσικοί πόροι και διαφθορά*. (Master'sThesis). Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιά.

Οικονόμου, Α. (2014). *Πετρελαϊκή Αντινομία*. Διαθέσιμο σε: <https://analyst.gr/2014/07/24/10877/2/> (Ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου, 2018).

Περρακάκης, Κ. (2014). *Η "κατάρα των φυσικών πόρων" και οι Νορβηγοί, που κατάλαβαν γρήγορα τι έπρεπε να κάνουν για να θωρακίσουν την οικονομία τους*. Διαθέσιμο σε: <http://news247.gr/eidiseis/oikonomia/to-paradeigma-poy-prepei-na-paroume-apo-th-norvhgia.2710225.html> (Ανακτήθηκε 9 Ιανουαρίου, 2018).

Τζαννάτος, Ζ. (2013). *Η κατάρα του πλούτου των εθνών*. Διαθέσιμο σε: <http://www.capital.gr/arthra/1887438/i-katara-tou-ploutou-ton-ethnon> (Ανακτήθηκε 7 Ιανουαρίου, 2018).

Gilpin, R. (2000). *Η Πολιτική Οικονομία των Διεθνών Σχέσεων*. Αθήνα: Gutenberg.

Gilpin, R. (2007). *Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία: Η Διεθνής Οικονομική Τάξη*. 6η έκδοση. Αθήνα: Ποιότητα.

Nwaubani, C. (2010). *Μακροοικονομική Ανάλυση της Περιόδου 1978-2007 στη Νιγηρία: Προκλήσεις που Αντιμετωπίζουν οι Φορείς Χάραξης Πολιτικής*. Διδακτορική διατριβή. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Roberts, P. (2006). *Το τέλος του πετρελαίου : Η πτώση της οικονομίας του πετρελαίου και η άνοδος μιας νέας ενεργειακής τάξεως*. 1η - έκδ. - Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Shach, S. (2008). *Crude: Η ιστορία του αργού πετρελαίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Άργα.